

סדר
ט"ו בשבט

טבע עברי הינה עמותה המקדמת אחריות סביבתית יהודית בישראל. למן הקמתה, עוסקת העמותה בהעלאת השיח היהודי-סביבתי לסדר היום בחברה הישראלית, בהכשרת מנהיגות בתחום, ביוזמה ובהובלה של תכניות חינוכיות ובבניית תשתית לקשר עם התפוצות סביב "תיקון עולם" סביבתי. ככלל, הניעה טבע עברי מאות אנשים ללימוד ולעשייה סביבתית, וחשפה את החיבור בין זהות יהודית לאחריות סביבתית בקרב עשרות אלפים. 'שמיטה ישראלית' היא פרויקט הדגל של הארגון החל משנת תשע"ג. למערכי שיעור וחומרי למידה היכנסו לאתר www.tevaivri.org.il. ליצירת קשר: teva.ivri@gmail.com

מדרשת התוכן של בר־קיימא – קיימות עברית עשייה חברתית למען הסביבה ועשייה סביבתית למען החברה

עלינו

ברוכים הבאים למדרשת התוכן של בר־קיימא! מוזמנים.ות להצטרף אלינו בדרך להתחדשות החינוך הסביבתי בישראל. ימי העיון שלנו, הסדנאות ותהליכי הליווי שאנחנו מציעים, יוצרים שיח הנוגע לקיימות בשפה ישראלית ויהודית, שפונה לציבור הישראלי על כל גוונים. המדרשה פועלת להבנה מעמיקה של נושאי הקיימות ולהקניית כלים פרקטיים ליישום אורח חיים מקיים ברמה האישית והקהילתית. החל מבתי ספר, תנועות נוער, מסגרות קדם צבאיות, יחידות שונות בצבא, דרך קהילות חיים ובתי כנסת ועד לחברות פרטיות. מדרשת בר־קיימא תסייע לכם למצוא את המתכונת הייחודית שתתאים לכם בדרך לחיים מקיימים יותר.

מה אנחנו מציעים?

- הרצאות
- תהליכי ליווי חינוכי לקיימות סדנאות
- ליווי תהליכים להפחתת טביעת הרגל האקולוגית
- סיורים
- פיתוח פרויקטים ויזמות
- ימי שיא
- כתיבת תוכן

לקבלת מחיר ושאלות נא ליצור קשר עם שירה – 0546650472
מייל – midrasha.ivrit@gmail.com

ט'ו בשבט - אחדות של טוב מתוך ריבוי

יש משהו מקסים בעיני בדרך בה תאריכים ייחודיים בלוח השנה העברי צוברים "שכבות" לאורך השנים באופן שמעמיק ומרחיב את המשמעות שלהם לחיינו. תמיד אני משתאה מהאופן בו המשמעויות השונות משוחחות זו עם זו ונותנות לנו תמונת קיום שלמה יותר, כמו גם מסרים רלוונטיים לזמן הזה ממש. ובהקשר הזה - הכי הכי אני אוהבת את ט'ו בשבט.

ט'ו בשבט הוא תאריך הלכתי-משפטי הקובע לעניין חישוב שנות האילן לטובת שלל המצוות התלויות בארץ. אמרתי ארץ? ט'ו בשבט הוא גם "חג הנטיעות" בו אנחנו נוטעים אילנות ברחבי ארצנו, וגם נוטעים את עצמנו בתוכה. אותם אילנות מיטיבים עם נופה של הארץ, מספקים לנו צל, ומסייעים בקליטת הפחמן הנדרשת כל כך בימי משבר אקלים. אמרתי אקלים? ט'ו בשבט נחגג בשנים האחרונות כ"יום כדור הארץ" היהודי, בו אנחנו נזכרים לא לכרות את הענף שעליו אנחנו יושבים, וכי אפשר לחוות ברכה גם בלי עודף שפע חומרי.

אמרתי שפע? סדרי ט'ו בשבט הנחוגים ברחבי ארצנו, הינם המשכו של מנהג מיסטי, למשיכת שפע מן העליונים, אל האילנות הפיסיים המאפשרים לנו קיום בארץ ישראל.

אמרתי ישראל? ט'ו בשבט הוא התאריך הרשמי של הקמת כנסת ישראל, ואיתה של ההבנה שאנחנו בדור של ממלכתיות, ושל צמיחה משותפת.

אנחנו חיים בתקופה שמשדרים לנו כל הזמן שהדברים הללו לא הולכים יחד. שעלינו לבחור בין סביבתנות ולאומיות, בין הלכה ורוח, בין אהבה ונחישות, שאנחנו במשחק סכום אפס על ערכים. ט'ו בשבט מציע מסר הפוך- שתאריך הלכתי הוא הזדמנות לבניית מנהג לאומי שמיטיב עם הסביבה ומחבר אל הרוח הייחודי שלנו כעם החי בארצו. בימים אלו מסר זה חשוב מאי פעם.

חג שמח
עינט קרמר
מייסדת טבע עברי

”וְהָיָה כַעֲץ שְׂתוּל עַל-פְּלָגֵי-מַיִם: אֲשֶׁר פְּרִיֹו יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ. לֹא-יִבּוֹל”

פרק א' בתהילים מברך את הצדיק בשלוש ברכות המשולות לעץ.
”שתול על פלגי מים” – עץ שיש לו שפע, הוא שתול במקום הנכון. זכינו לחיות בעידן השפע, זכינו לחיות בזמן ובמקום הנכון.
אבל לא תמיד העובדה שיש לנו שפע בשפע מספיקה.

”פריו יתן בעיתו” – ראוי שלעץ שהוא אנחנו יהיה פרי, ויותר מדויק יהיו פירות בעיתם. מצד אחד לא לדחוק בפרי שיצא לפני זמנו – תהליכים לוקחים זמן, ומצד שני לא לפספס את תקופת ההבשלה. יש זמנים בהם צריך לקצור את הפירות. יש עיתים שבהם צריך לפעול ואם לא נפעל בזמן העיתוי יחלוף.

”ועלהו לא יבול” – מה גורם לעלה שיבול?! הרי העץ שתול על פלגי מים. נאמר, גם שיש שפע צריך לדאוג באופן אקטיבי שהוא יגיע לכול מקום שבו זקוקים לו, שפע טבעו לזרום ולהתפשט. עץ שתול על פלגי מים שהשפע שלו לא זורם עד לקצוות, עד העלים הוא עץ שאסופו ליבול.

זה המצב שבו אנו מצויים עתה נוכח משבר האקלים – שפע עד בלי די שגורם לגודש, גודש שמאיים את הפריחה הנפלאה שאנו חיים בתוכה. ט”ו בשבט מזכיר לנו שלבריאה, לטבע יש קצב ותהליכים משלו, ראוי לנו להאזין להם ולכבד אותם. שנזכה גם להאט היכן שראוי להאט וגם פעול היכן שראוי לפעול.

נפתלי אופנהיימר
מנהל שותף טבע עברי-בר קיימא

“ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים” (במדבר י”ז, כ”ג)

האילן המסמל יותר מכל את ט”ו בשבט זהו עץ השקד – השקדיה. וכי למה? משום שיוצא מן הכלל ופורח לפני לבלוב העלים, ובכך מקדים פריחה לשאר העצים.

על פי חז”ל, בזמן ט”ו בשבט פורצת התעוררות בטבע שאינה נראת לעין: “שכבר עבר רוב ימות הגשמים ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה”. (רש”י מסכת ראש השנה). לכל אילן יש שרף בו טמון כח הצמיחה, ט”ו בשבט זוהי הנקודה שבה השרף עולה מהשורשים שהתחזקו במהלך כל החורף, לכל חלקי העץ. בשלב הזה יש אילן יחיד הזוכה לחשוף בפנינו התעוררות זו – עץ השקד, ואילו את שאר פירות תהליך ההתעוררות הטבע, נחזה רק כעבור כמה שבועות. טבע עברי ובר קיימא שמו לעצמם מטרה לקדם קיום בריא ומאוזן בין האדם לעולם, זהו תהליך איטי וארוך וככל הנראה את פירותיו יחזו הדורות הבאים, כך שבמובן מסויים הם כמו השקדיה המגלה לנו בפריחתה שיש צמיחה מתחת לפני השטח, השרף עולה, הגאולה מתקרבת. דברים גדולים קורים למען הדורות הבאים.

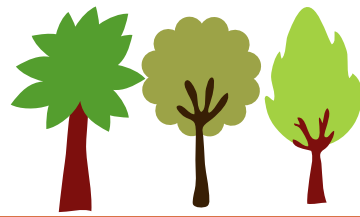
חוברת זו ניתנת לך מתוך מקום של שותפות בר קיימא לקידום אהבת עולם.

הילה הויזמן
מנהלת פרויקט ט”ו בשבט
טבע עברי – בר קיימא

תוכן עניינים

8	סדר ט"ו בשבט
13	שער ראשון - עצירה והתבוננות
19	שער שני - הכרת הטוב
23	שער שלישי - אחריות
27	שער רביעי - התחדשות
35	עושים - ט"ו בשבט
36	העצים באזור מגורי
37	חוברת טיולים בעקבות עצים
38	סיפורי בדים
39	לומדים ט"ו בשבט
40	לימוד א' - 'כי האדם עץ השדה'
44	לימוד ב' - שורשים - דורשים קהילה
47	שרים ט"ו בשבט
54	אגר פעילויות לט"ו בשבט

סדר ט"ו בשבט

מתחילת בריאתו של העולם לא התעסק הקדוש ברוך הוא אלא במטע תחילה וכך נאמר: "ויטע ה' אלוקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר" (בראשית ב, ח). אף אתם כשאתם נכנסים לארץ ישראל לא תתעסקו אלא במטע תחילה (ויקרא רבה כה)

מנחה:

מניין המנהג לחגוג ראש השנה לאילנות? ט"ו בשבט נזכר לראשונה כראש השנה לאילן במשנה, כאחד מארבעה תאריכים הקובעים מתי מתחילה השנה לעניינים שונים: "ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים. באחד באילול ראש השנה למעשר בהמה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בתשרי. באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין ולזבולות, לזטיעה ולירקות. באחד בשבט, ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים, בהמשה עשר בו." (מסכת ראש השנה א, א)

"ראש השנה לאילן. מאי טעמה? אמר רבי אלעזר, אמר רבי אושעיה: הואיל ויצאו רוב גשמי שנה. היינו: שכבר עברו רוב ימות הגשמים, שהוא זמן רביעה ועלה השרץ באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה." (ראש השנה, יד, רש"י) "חד אמר: כבר יצאו גשמי שנה כולה וכבר רובה של תקופה מבחוג. וחורנה אמר: עד כאן היו חיינ ממי השנה שעברה, מכאן ואילך היו חיינ ממי השנה הבאה." (ירושלמי, ראש השנה, פרק א)

מנחה:

כאשר ישבו בני ישראל בארצם, הם היו מחוברים לטבע הסובב אותם ולעונות השנה המתחלפות. הם הבחינו כי בסביבות אמצע חודש שבט כבר ירדו רוב גשמי אותה שנה והפירות החדשים מתחילים לפרוח ולחנט. לפיכך נבחר ט"ו בשבט להיות הגבול בין הפריחה של השנה שעברה ובין הפריחה של השנה - מהפירות שחנטו עד ט"ו בשבט יינתנו תרומות ומעשרות על חשבון השנה הקודמת, ומהפירות שיחנטו מט"ו בשבט והלאה יינתנו תרומות ומעשרות על חשבון השנה הזאת. כך גם לענייני ערלה ונטע רבעי, ויש אומרים גם לענייני שמיטה.

www.tevaivri.org.il | תורת ישראל | תורת המצוות | תורת המעשים | תורת המעשרות | תורת המעשרות לפעילות | תורת המעשרות לפעילות | תורת המעשרות לפעילות

עוד משהו

תרומות ומעשרות הם חלקם של הכהנים, הלויים והעניים מתוך היבול החקלאי הגדל בארץ ישראל, כפי שמצווה בתורה ובספרות ההלכה.

ישנם שתי תרומות ושני מעשרות:

תרומה גדולה – כמות כל שהיא מהפירות (חז"ל אמדו אותה בערך בשני אחוזים מהיבול) שאותה נותן בעל השדה לכהן.

מעשר ראשון – עשרה אחוזים מכלל הפירות אותם מביא בעל השדה ללוי.

תרומת מעשר – אחוז אחד מכלל הפירות, עשירית מתוך המעשר שקיבל הלוי מבעל השדה, והוא ניתן לכהן. **מעשר שני או מעשר עני** – עשרה אחוזים מכלל הפירות בשנים א, ב, ד ו-ה ניתנים לבעל השדה לאוכלו במקום המקדש (מעשר שני), ובשנים ג ו-ו הם ניתנים לעניים (מעשר עני). התאריך הקובע לענייני תרומות ומעשרות הוא ט"ו בשבט – מהפירות שחנטו עד ט"ו בשבט יינתנו תרומות ומעשרות על חשבון השנה הקודמת, ומהפירות שיחנטו מט"ו בשבט והלאה יינתנו תרומות ומעשרות על חשבון השנה הזאת.

ערלה ונטע רבעי

על פי ההלכה פירות האילן אסורים באכילה בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו והם נקראים **ערלה**. כאשר מסתיימות שלוש השנים, נקרא האילן **נטע רבעי** וכל הפירות היוצאים ממנו הם קודש, ויש לאוכלם בירושלים בטהרה או להמירם בכסף בשווי הפירות, ובכסף לקנות מוצרי מזון בירושלים ולאוכלם שם בטהרה. ספירת שנות ערלה ונטע רבעי נעשית על פי ט"ו בשבט, על כן גם כשהסתיימה השנה השלישית של העץ, הפירות שצומחים עליו עדיין נחשבים לפירות של השנה הקודמת והם ערלה עד לט"ו בשבט. מט"ו בשבט הפירות שחנטו וגדלו על העץ נחשבים כבר לפירות של השנה הרביעית והם קדושים בקדושת נטע רבעי.

שמיטה

שנת השמיטה דורשת מהחקלאי להפקיר את הפירות לכל דורש. פירות אלו קדושים בקדושת **שביעית** ולכן אסור לסחור בהם, לאבד אותם שלא בדרך אכילה, לנהוג בהם בביזיון או להוציאם לחוץ לארץ. רוב הפוסקים סוברים שט"ו בשבט הוא תאריך קובע לעניין שביעית, דהיינו, פירות שחנטו בשנה השישית וגדלו בשנה השביעית עד ט"ו בשבט שייכים להפרשת תרומות ומעשרות של השנה השישית. וכן, פירות שגדלו בשנה השמינית אך חנטו לפני ט"ו בשבט של אותה שנה, דינם כפירות שגדלו בשנת השמיטה וחלה עליהם קדושת פירות שביעית על כל המשתמע בכך.

חניטה

חניטה היא השלב הראשון בהתהוות הפרי: נשירת הפרחים והגעת חומרי מזון אל התאים המתחלקים לצורך היווצרות הפרי. לאחר מכן עובר הפרי שני שלבים נוספים – גדילה והבשלה.

מאיירת: שני עצמון

שניים עשר ירחים

מילים ולחן: נעמי שמר

יש לי חג

מילים ולחן: נעמי שמר

יש לי יום יום יום חג...

הנה היום חלף הלה הגשם
ובפרוס חפיה גדולה תלויה
אל החלון חפדת נפשי נגשת
וזהו כל החג - הללויה

יש לי יום יום חג...

הללויה בגלל דברים פאילה
הללויה אני עדין שר
הללויה יום יום ואיזה פלא
הללויה לחג שלא נגמר

כשתאלם תרועת הפסטיבלים
ולבלבו שירי אהבתי
אני יכול לשמח איה שפא לי
וזהו זה החג האמתי

יש לי יום יום חג
יש לי חג יום יום
יש לי יום יום חג
הללויה

התינוקות פתאום יודעים ללכת
ובני השש יודעים פתאום לקרא
והאופה אופה לי את הלחם
וזהו זה החג בהדרו

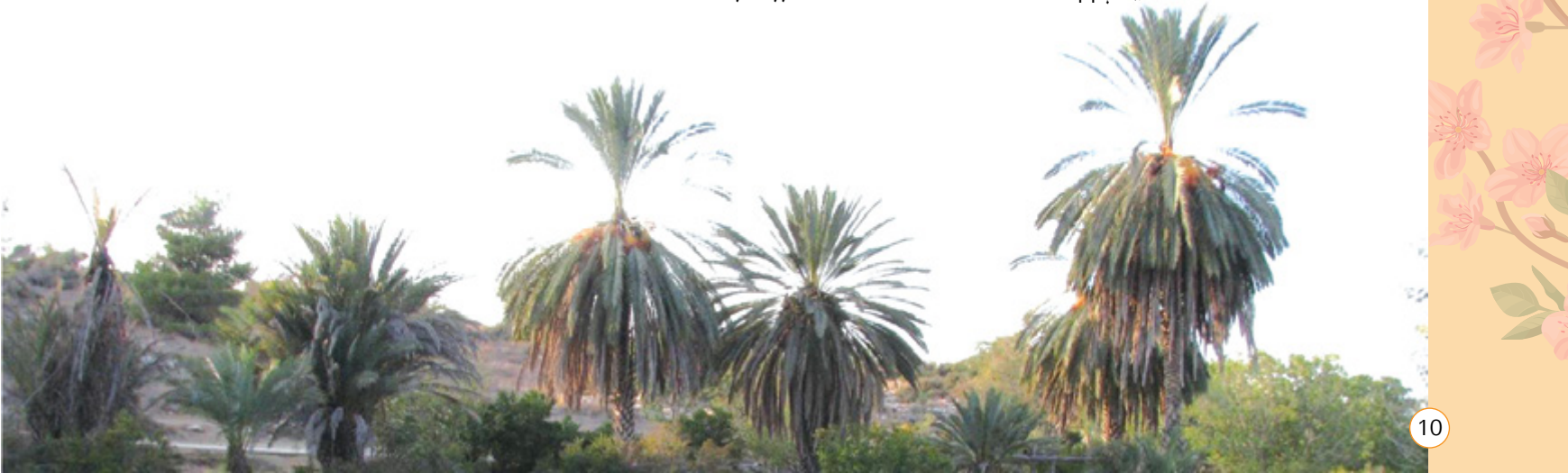
באיך הפל צמח
בסיון הבכיר
בתפוח ואב שמחנו
אחר קציר.

תשרי, חשון, פסלו, טבת
חלפי חלפי ביעף
גם שבט, אדר, ניסן, איך
סיון, תפוח ואב.

ובבוא אלול אלינו
ריח סתו עליה
והתחלנו את שירנו
מהתחלה...

בתשרי נתו הדקל
פרי שחום נחמד
בחשון ירד יורה
ועל גגי קצד
בכסלו נרקיס הופיע
בטבת ברד
ובשבט חפיה הפציעה
ליום אחד.

באדר עליה ניחות
מו הפרדסים
בניסן הוינפו בכח
כל החרמשים

השקדיה פורחת

מילים: ישראל דושמן
לחן: מנשה רבינא

השְקֵדִיָּה פּוֹרַחַת,

וְשֶׁמֶשׁ פָּז זֹרַחַת.

צְפָרִים מֵרֹאשׁ כָּל גֵּג

מְבַשְׂרוֹת אֶת בּוֹא הַחֶג:

ט"ו בשבט הגיע - חג האילנות!

הָאָרֶץ מְשׁוֹעֵת:

הַגִּיעָה עֵת לְטַעַתוֹ

כָּל אֶחָד יִטַע פֶּה עֵץ,

בְּאֵתִים נֵצַח חוֹצֵץ:

ט"ו בשבט הגיע - חג האילנות!

נִטַע כָּל הָר וְגִבְעוֹ,

מִדָּו וְעַד בְּאֵר-שֶׁבַע;

וְאֶרְצוֹ שׁוֹב נִירָשׁ -

אָרֶץ זֵית יִצְהָר וְדָבֵשׁ.

ט"ו בשבט הגיע - חג האילנות!

קוראת:

בשנות הגלות הארוכות נשתמר ט"ו בשבט כיום של ביטוי הגעגועים לארץ ישראל ולפירותיה. מהפך אמיתי עבר על החג בסביבות המאה השש עשרה - אז הנהיגו המקובלים בצפת את סדר ט"ו בשבט, שבמהלכו מברכים על שלושים מיני פירות ועוברים לאכילתם בכדי להשפיע חסד על פירות ארצנו ועל הפירות הרחניים בעולמות העליונים.

קוראת:

עם שיבת העם היהודי לארצו ותחילת המפעל הציוני, שוב שינה ט"ו בשבט את אופיו ו"רד אל הקרקע". העם המבקש להתחדש בארצו העניק לט"ו בשבט משמעות מעשית - מועד שבו יוצאים כל ילדי ישראל ונוטעים עצים בארצם, ובכך מכים הם עצמם שורש באדמה הקדושה ומסייעים בבנייתה ובהפרכת שממותיה.

קוראת:

בשנים האחרונות, עקב עליית המודעות למשבר האקולוגי ההולך ומחריף, קיבל ט"ו בשבט תפנית נוספת על ידי רבים, והפך למעין "יום כדור הארץ" יהודי. ביום זה אנו מזכירים לעצמנו כי המציאות כולה מורכבת מיחסי גומלין, וכי לאילנות באשר הם ישנו תפקיד מרכזי בשמירת האיזון במערכת שבה אנו חיים. כריתת יערות והרס הטבע אינם אלא כריתת הענף שעליו אנו יושבים, ולכן יש לעצור תופעות אלו.

"ט"ו בשבט הגיע חג האילנות" -
חג האילנות באשר הם, חג לכל
אשר חיותו תלויה באילנות, חג
לכל אשר האילנות שואבים את
חיותם מהם - חג לעולם שבו
האיזון נשמר והאדם והטבע חיים
בהרמוניה.

במרכז הסדר נהוג לשתות ארבע כוסות יין. הכוס הראשונה כולה יין לבן, הכוס השנייה רובה לבן ומיעוטה אדום, הכוס השלישית רובה אדום ומיעוטה לבן והכוס האחרונה כולה יין אדום. לארבע הכוסות של הסדר משמעותיות וטעמים שונים:

טעם אחד הוא עונות השנה – מן הלבן המסמל את ענני החורף ואת שלגיו, אל הוורוד המסמל את הניצנים מבשרי האביב, דרך האדום המסמל את הקיץ וכלה באדמדם המסמל את הסתיו.

על פי המקובלים, הלבן מסמל את הצד הרוחני ביותר ואילו האדום הוא הצד החומרי, הקשה מכולם ומחייב תיקון. רעיון נוסף הוא כי ארבע הכוסות מסמלות את ארבע התקופות בתולדות ישראל שניתן להן ביטוי בגלגולי החג: תקופת המשנה והתלמוד, ימי הגלות, ראשית הציונות וימינו אנו.

מנחה:

סדר ט"ו בשבט, כסדר פסח, נערך סביב ארבע כוסות – ארבעה שערים של משמעות. בסדר זה בחרנו להקדיש כל כוס, כל שער, לרעיון אחר של אהבת הטבע ושמירה על הסביבה. נצא למסע משותף של עצירה והתבוננות ביופייה של הארץ, מסע של הכרת הטוב אל מול כל השפע הזה, מסע של מחויבות עמוקה לשמירה על הקיים לצד קריאה להתחדשות מתמדת. נצא ביחד למסע של אהבה ומחויבות.

קוראת:

יהי רצון, שבעבור עריכת סדר זה, בזכותן של ארבע כוסות ובסגולתם של פירות ארץ-ישראל, נזכה להגשמת כל ערכינו. שכל אישה ואיש, שכל עץ ואילן, ייתנו את פריים המיוחד להם, בקהילה ובטבע לאהבה ולהנאה מאילנות ארץ ישראל. שתתחדש עלינו שנת אילן טובה ושופעת ברכה עד בלי די. אמן.

(מתוך סדר ט"ו בשבט של חברת המתנ"סים/ יעקב מעוז)

סיון הר-שפי

ההתחלה תהיה שמטה
נרפה ונפצר לזרמים
לא צהרוק שנים לתלמים
נתו לה לעקל את השורות
בהתחלה נתו לה מנוחה
אחר כה נעבד בה שנים
כמים אחדים
העשב יעלה פרא
החיה תרצה
המים ישמעו וימעו
יפרץ צבית
בסלון לעיני כל
יפלו בפתורים, יעלו פרחים
ללא מבוכה
היא תיניק אותנו מדבש החלב.
ההתחלה תהיה שמטה
כבשנת שכה
מכיו את עצמו בעמק
חצל מפוחיו.

שער ראשון

עצירה
והתבוננות

חלקת אלוהים

מילים: יהורם טהר לב
לחן: נורית הירש

מַעֲיֵן יְדַעְתִּי בְּיוֹן עֲשֵׂבֵי הַבֵּר
בְּתוֹךְ הַשָּׁקֵט הַכָּחַל
לוֹ יְדַעְתִּי כִּנְהַל לְחַיּוֹת
לְנִבֵּץ וְלַעֲד לֹא לְחִדּוֹל.
הַיָּמִים שֶׁעוֹד נוֹתְרוּ לְאַהֲבָה
חוֹמְקִים מִבְּיּוֹן הָאֲצִבְעוֹת
וְהַנְּחִנוּ לֹא נִבְשָׁשׁ
לֹא אוֹת וְאֵף לֹא רִמְזָה לְבִאוֹת.
חֲלֻקַּת אֱלֹהִים וּפְסַת שְׁמַיִם
דָּבָר לֹא אֲבַשֵּׁשׁ כִּי אֲבֹן קִטְמָה
כְּאִשֵּׁי לְהַנִּיחַ בְּצֵל הַצֵּיט
וְלִשְׁקֵט אֲרֻבְעִים שָׁנָה.

מַעֲיֵן הִיָּה לִי בְּיוֹן עֲשֵׂבֵי הַבֵּר
פְּנֵי יְלָדוֹת נְאֻמָּנָה
בְּלִבִּי רוֹגַעַת לַעֲד
חֲלֻקַּת הָאֱלֹהִים הַקְּטֹנְטָנָה.

חֲלֻקַּת אֱלֹהִים וּפְסַת שְׁמַיִם...

מִי זֶה יִשָּׁח אוֹתִי
אֵל אוֹתָהּ הַשְּׁלֹחַה שֶׁיְדַעְתִּי
אֵל הַדְּמָמָה.
אֵל חֲלֻקַּת הַקְּמָה,
אֵל עֲרֵשׁ יְלָדוֹתִי.

מנחה:

ט"ו בשבט מזמין אותנו לעצור לרגע את המרוץ ולהתבונן.
להתבונן בארצנו, על נופיה ונפלאותיה.
להתבונן בעצמנו ובמקום שאנו ממלאים בעולם.
להתבונן באופן שבו עיצבו אותנו נופי ילדותנו והפכו אותנו
למי שאנחנו כיום.
לבחון האם אנו מתייחסים אל אותם הנופים כאל מובן
מאליו או לוקחים עליהם אחריות, בשביל ילדינו.
נרים כוס למען הנוף והחוויות הסביבתיות של ילדינו - כוס
של מחויבות לשמירה על נוף ילדותם למענם, למען הדורות
הבאים ולמעננו;
לחיים!

ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי הגפן!

שותים כוס יין ראשונה כולה לבן

בחולות

מילים: חיים חפר
לחן: עממי צרפתי

הייתי לה צביטה נתנו - בחולות
וכך נולד לנו הגן - בחולות
חלפו לילות, חלפו ימים
ובני גם הוא אינו תמים
בליל אביב, בליל קסמים.
גם הוא הולך לו לפעמים
בחולות.

אני זוכר איה שרתי שם - בחולות,
את עלומי השארתי שם - בחולות,
גם לנכדי אני אומר:
לו רק אני צעיר יותר
הייתי את הפל מוכר
ובדבר אחד בוחר:
בחולות.

עוד יש מקום לאהבה - בחולות
תדעו לכם שא מצוה - בחולות
הזמן עובר מהר כל כך,
והוא הרי אוהב אותך
אל החולות לנו אם כך.
לפני שאיזו עיר תצמח - בחולות.

היה זה פתצות הליו - בחולות
כשאני יצא לו לטייל - בחולות
ועל ראשו מנצעת קש,
ולשפתיה טעם דבש
וכשחבק אותה מפש,
בהלום לבבה הוא חש
בחולות.

כך נולדתי אני - בחולות
עלפת החן הייתה אפי - בחולות
ולא צריה להיות נביא
האיש שהוא היה אבי
חלוץ נחמד ולבני,
אל העולם אותי הביא
בחולות

וכך בנו הם את ביתם - בחולות
ובית אחר בית קם - בחולות
וכשצמחו פאן רחובות,
הלכתי בדרגות אבות
ורק הנתיים לפצוות,
התחלתי ילדות לצבט
בחולות

קוראת:

מתוך דברי ס. יזהר בנאום בכנסת 12.6.1962

ארץ נושבת בלי פרחי בר - מחנק בה. ארץ שאין
בה משברוח פתוח, בלתי-מופרע - תהיה מלון ואל
מולדת.

ארץ נושבת שהכול בה כביש ומדרכה והרגשת
הכול-גמור-לי-כאן תאכל כל חלקה טובה בלב
צעירה.

ואילו חורף חורף הולכים ומושמידים פרחי הבר בארץ
ביד גסה ורחבה.

לא יארכו הימים וכלנית ורקפת ונרקיס, מן הרגילים
והנפוצים והאופייניים ביותר לארץ - יעלמו וישארו
רק כמוציג מוזיאון.

כמה מיני אירוס כבר נשמדו. צבעוני הגבעות מושמד
והולך...

תקצר השעה מלפרט כל המקומות שהושחתו
בעבר ושעומדים להיות מופסדים מחר -מחרתיים,
עם כל תכנית פיתוח נפסדת, עם כל העברת
קרקעות. אם לא יעשה בעוד מועד, יתברר שהרוצה
ליהנות מיפי יער בהר - ייסע לחוץ-לארץ. הרוצה
לרחוץ בים מסביר פנים - ייסע לחוץ-לארץ. הרוצה
לנשום נשימת רוחה וירוקה בארץ רעננה - ייסע
לחוץ-לארץ...

צריך לקיים כפי שהם - אזורים שלמים, שאפשר
לעבור בהם מבלי לראות ומבלי להיתקל לא במתקני
אדם ולא בפליטת עסקנותו. מקומות שהטבע
שבהם נאמן עד כדי כך שיהיה דולה את הנאמן
שבאדם. שיהיה לו מגע טבעי ותמים עם החי
והצומח במקום חיותו הנכון..."

קורא/ת:

אין כרבי נחמן מברסלב המעודד אותנו לצאת אל בין היערות והצמחים:

”פי דע, פי כל רועה ורועה יש לו נגון מיוחד לפי העשבים ולפי המקום שהוא רועה שם, פי כל בהמה ובהמה יש לה עשב מיוחד, שהיא צריכה לאכלו. גם אינו רועה תמיד במקום אחד. ולפי העשבים והמקום שרועה שם, כן יש לו נגון פי כל עשב ועשב יש לו שירה שאומר שזה בחינת פרקן שירה ומשירת העשבים נעשה נגון של הרועה.”
(רבי נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר”ן, תניינא סג)

קורא/ת:

הקרבה אל הבריאה מעוררת בנו הכרת תודה על יופיו של העולם והבנה כי כל עשב ועשב, כל חיה לסוגיה הם ייחודיים וחשובים להמשך קיומו של העולם. יפי בריאה מעדן את הרגש הדתי ואת הכרת הטוב:

”ובשוב דעתו אל מקור הטבע, מעשה ידי יוצר, ישובו אליו כל חמדות הנפש הטבעיות, רגשי קודש והתרוממות נפש אל אל אלים. וכל מידות טובות הטבעיות אשר לאדם הישר, אשר לא השחית דרכו על ידי עזיבתו אורח ישרים הסלולה.”
(הראי”ה קוק, עין אי”ה – ברכות, כרך ב ירושלים תש”ן, עמ’ 297)

שירת העשבים

מילים ולחן: נעמי שמר
(ועל פי דברי ר' נחמן מברסלב)

דע לה	ובשמחה לעבד
שכל רועה ורועה	את ה'
יש לו נגון מיוחד	ומשירת העשבים
משלו	מתמלא הלב
דע לה	ומשתוקק
שכל עשב ועשב	ובשהלב
יש לו שירה מיוחדת	מן השירה מתמלא
משלו	ומשתוקק
ומשירת העשבים	אל ארץ ישראל
נעשה נגון	אור גדול
של רועה	אזי נמשך והולך
כפה יפה	מקדושתה של הארץ
כפה יפה ונאה	עליו
כששומעים השירה	ומשירת העשבים
שלהם	נעשה נגון
טוב מאד	של הלב
להתפלל ביניהם	

מנחה:

הפירות שייכים למימד הארצי, הגשמי והחומרי ביותר של עולמנו – האכילה. אך בט"ו בשבט אנו מוסיפים לאכילת הפירות מימד נוסף, ובו הם מסמלים את ארבע ההוויות של עולמנו:

עולם האצילות – הוא עולם הרוח שאין בו מימד חומרי כלל ולכן אף פרי אינו מסמל אותו.
עולם הבריאה – שאין בו קליפה כלל, ואותו מסמלים פירות הנאכלים בשלמותם ולא נשארת מהם פסולת, למשל: תאנה, ענב, תפוח, לימון, אגס, חבוש, תות או אוכמנייה.
עולם היצירה – שהעיקר בו הוא היסוד הרוחני, ואותו מסמלים פירות שקליפתם והמעטפת שלהם נאכלות ואילו תוכם, הגרעין, הוא פסולת, למשל: תמר, זית, שיזף, גודגדן, אפרסק, שיזף, משמש, שסק או עוזרר.
עולם העשייה – שבו צריך להתאמץ כדי לחשוף את הרוחניות, ואותו מסמלים פירות שתוכם נאכל וקליפתם היא הפסולת, למשל: פיסטוק, רימון, אגוז, פקאן, פירות הדר.

מנחה:

הבה ונאכל מפירות ארצנו.

"יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שבכוח סגולת אכילת הפירות יתמלאו האילנות מעוז שפע הודם, לשוב שנית ולהגדילם ולהצמיחם מראשית השנה ועד אחרית השנה, לטובה ולברכה, לחיים טובים ולשלום." (תיקון ט"ו בשבט, חמדת הימים)

ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם בורא פרי העץ!

אוכלים מפירות הארץ – נוהגים לאכול תחילה פרי משבעת המינים (זית, תמר, ענב, תאנה או רימון) או פרי חביב אחר

בתיאבון!

סדר הקדימות בברכות

שבעה מינים הזכירה התורה בשבח ארץ ישראל: "פי ה' אֶלוֹהֶיךָ מְבִיאֶךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה... אֶרֶץ חֹטֶה וּשְׁעֵרָה וְגִפְן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וַדְבָשׁ" (דברים ח, ז-ח). וכיוון שמינים אלו נזכרו לשבח, הרי שכאשר אדם עומד לאכול שני מיני פירות, מצווה שיברך על הפרי שנשתבחה בו ארץ ישראל, ובברכתו יפטור את המין השני. למשל, אם הביאו לפניו ענבים ותפוחים, יברך על הענבים ויפטור בברכתם את התפוחים.

ואם באו לפניו שני מינים משבעת המינים, יברך על הקרוב יותר למילה 'ארץ', שכל הקרוב יותר ל'ארץ' חשוב יותר. לפיכך סדר הקדימה הוא כדלהלן: זית, תמר, ענבים, תאנה ורימון. וכאשר יש לפניו פרי החביב עליו יברך עליו תחילה.

ואם יש לפניו פירות אדמה ופירות עץ - אם שניהם חביבים עליו במידה שווה, עדיף לברך על פרי העץ תחילה, כי ברכתו מבוררת יותר. אבל אם פרי האדמה חביב עליו יותר, עדיף לברך תחילה על פרי האדמה, שהואיל והוא אינו פוטר את פרי העץ בברכתו, מוטב שיקדים לברך על מה

ארץ חיטה ושעורה

מילים: מן המקורות לחן: עממי

אֶרֶץ חֹטֶה וּשְׁעֵרָה וְגִפְן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן
אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וַדְבָשׁ

תפוחים ותמרים

מילים: איתן גלס לחן: רמי קליינשטיין

אִם תֵּלֵךְ אֶל הַשּׁוּק
תִּרְאֶה אוֹתָהּ בּוֹכָה
אִשָּׁה יָפָה בְּיוֹן הַפְּרוֹת
מוֹצִיָּאה עוֹד מִמַּחְטָה

אֵתָה רוֹצֶה יִלְדָה נַעֲרָה
קְפוּאָה וּגְלִי קִמְטִים

קחי לך תפוחים ותמרים...

וְהִיא פֹה מַחְפָּה
בְּיוֹן דּוֹכְנֵי שְׁנָקִים
שְׂאֵתָה תִרְצֶה
אוֹתָהּ אֶהוֹבָה
בַּסּ כְּשֵׁנוֹת וּמִתְאִים

הַרוֹכְלִים לָהּ צוֹעֲקִים
מָה קָרָה לָךְ תְּמִידָה
זֶה אֶהוֹבִי שֶׁלֹּא רוֹצֶה
הוּא מַצָּא לוֹ נַעֲרָה

קחי לך תפוחים ותמרים
המתיקו את יומך
הוא לא שונה את הפאב
שפתרוצץ אצלך בלב

קחי לך תפוחים ותמרים...

הִיא אוֹהֶבֶת אֶת הָאֵשׁ
שֶׁלֹּא אוֹהֶב אוֹתָהּ
שְׂמֵלֵת פְּרָחִים, לְחִיּוֹם שׁוֹשְׁנִים
לָךְ לֹא מַסְפִּיקִים
אֵתָה רוֹצֶה אִשָּׁה פֶּלֶקֶט
בְּלִי נְסִיוֹן חַיִּים

תפילה לאה גולדברג

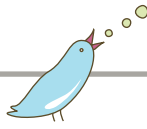
למַצְנִי, אֱלֹהֵי, בְּרַד וְהַתְּפַלֵּל
עַל סוּד עֲלֵה קָמֵל, עַל נֶגַה פְּרִי
בְּשֵׁל,
עַל הַחֲרוּת הַזֹּאת: לְרֵאוֹת, לְחוּשׁ,
לְנֶשֶׁם,
לְזַעַת, לְיַחַד, לְהַכְשֵׁל.

לְמַד אֶת שְׁפִתוֹתַי בְּרִכָּה וְשִׁיר הַלֵּל
בְּהַתְחַדֵּשׁ זְמַנְךָ עִם בְּקָר וְעִם לַיִל,
לְבַל יִהְיֶה יוֹמֵי הַיּוֹם כְּתַמּוּל
שְׁלֵשׁוּס.
לְבַל יִהְיֶה עָלַי יוֹמֵי הַרְגֵל.

שַׁעַר שְׁנֵי

הַכֶּרֶת הַטּוֹב

אחלה עולם...

וְכָל צְבָעֵי הַסָּשֶׁת, יָפִים וְחֻדְשֵׁים
פְּרוּסִים אַחֲרֵי הַגֶּשֶׁם עַל פְּנֵי הָאֲנָשִׁים
וְהַיּוֹם כֹּה יָפֵה, וְעַל לִי כָּךְ
לוֹמֵר שְׂאֵנִי אוֹהֵב אוֹתָךְ.

הַשְּׂמִים כְּחֵלִים, עֵנָּה הוּא לָבוֹ
וְהַבְּקָר כְּהִיר, וְגַלְיָה אֲשֶׁן
וְאַחֲלָם לְעֶצְמִי, אֵיזָה אַחֲלָה עוֹלָם
אֵיזָה שְׂרָ לְעֶצְמִי וְשְׂרָ לְעֶצְמִי, אֵיזָה
אַחֲלָה עוֹלָם

אחלה עולם...

וְכָל צְבָעֵי הַסָּשֶׁת, יָפִים וְחֻדְשֵׁים
פְּרוּסִים אַחֲרֵי הַגֶּשֶׁם עַל פְּנֵי הָאֲנָשִׁים
וְהַיּוֹם כֹּה יָפֵה, וְעַל לִי כָּךְ
לוֹמֵר שְׂאֵנִי אוֹהֵב אוֹתָךְ.

וְהִנֵּה תִינוּקוֹת בּוֹכִים בְּמִטָּה
מָה שֶׁהֵם יִלְמְדוּ לְעוֹלָם לֹא אֲבַע
אִז אֵיזָה שְׂרָ לְעֶצְמִי, אֵיזָה אַחֲלָה עוֹלָם

איזה אחלה עולם

מילים: ג'ורגי וייס ובוב תייל
לחן: ג'ורגי וייס ובוב תייל
תרגום: מאור כהן ועלי מוהר

כְּשֶׂאֵנִי רוֹאֶה בְּחֻלוֹנִי
עַץ שְׂמֹרִיק לָךְ וְגַם לִי
אֵיזָה שְׂרָ לְעֶצְמִי, אֵיזָה אַחֲלָה עוֹלָם
הַשְּׂמִים כְּחֵלִים, עֵנָּה הוּא לָבוֹ
וְהַבְּקָר כְּהִיר וְגַלְיָה אֲשֶׁן
וְאַחֲלָם לְעֶצְמִי, אֵיזָה אַחֲלָה עוֹלָם

מנחה:

ט"ו בשבט מזמין אותנו לחזור לתמימות, לתחושת הפליאה והכרת הטוב אל מול המציאות.
נשתה כוס שנייה לחיי תחושת הפליאה וההודיה על העולם היפה והמגוון שבו אנו חיים.
נרים כוס של שמחה ושל תודה -
על ארצנו הנהדרת, על הריה ועמקיה;
על מגוון האילנות, הצומח והחי המביאים ברכה ואיזון לעולם;
על הסוד הטמון בכל אבן, על שירת הבריאה;
נרים כוס של מחויבות לא לחדול מלהלל ולהודות.
לחיים!

שותים כוס יין שנייה - רובה לבן מיעוטה אדום

קוראת:

ברכי נפשי

בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת ה', ה' אֱלֹהֵי גִדְלַת מֵאֵד הַיּוֹד וְהַדָּר לְבִשְׁתִּי:
עֵטָה אֹזֵר פְּשִׁלְמָה נֹטָה שְׁמִימִים כְּיָרִיעָה:

הַמְקַרְהַ בְּמִים עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׁם עֲבִים רְכִיבֹו הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ:
עֵשָׂה מְלֶאכֶיו רַחוּת מְשֻׁרְתָיו אֲשֶׁ לֵהִט:

יִסַּד אֶרֶץ עַל מְכוּנָיָה בַּל תִּמְוֹט עוֹלָם וְעַד:

תְּהוּם כְּלָבוֹשׁ כְּפִיתוֹ עַל הָרִים יַעֲמְדוּ מַיִם:

מִן גְּעַרְתְּךָ יִנְוִיחוּ מִן קוֹל רַעֲמְךָ יַחְפְּזוּ:

יַעֲלוּ הָרִים יִרְדוּ בְּקַעֲוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יִסְדַּת לָהֶם:

גְּבוּל שְׁמֹתַי בַּל יַעֲבֹרֵן בַּל יִשְׁבֹּן לְכִסּוֹת הָאָרֶץ:

הַמְשַׁלַּח מַעֲנִימִים בְּנַחְלִים בֵּין הָרִים יִהְלֹכוּן:

יִשְׁקוּ כָּל חַיֵּי שָׂדֵי יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צְמָאִם:

עֲלֵיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכֹּן מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנוּ קוֹל:

מְשַׁקָּה הָרִים מְעֲלִיּוֹתָיו מְפָרֵי מַעֲשָׂיו תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ:

מְצַמִּיחַ חֲצִיר לְבִהֶמָה וְעֹשֶׂב לְעַבְדַּת הָאָדָם

לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

וַיִּין יִשְׁמַח לְבַב אָנוּשׁ לְהַצְהִיל פְּנִים מְשַׁמֵּן

וּלְחֶם לְבַב אָנוּשׁ יִסְעַד:

יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי ה' אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע:

אֲשֶׁר שָׁם צִפְרִים יִקְנְנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָה:

הָרִים הַגְּבוּהִים לִיַּעֲלִים סְלַעִים מְחֹסָה לְשִׁפְנִים [...]

אֲשִׁירָה לֵה' בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדִי:

יַעֲרַב עֲלָיו שִׁיחֵי אֲנָכִי אֲשַׁמַּח בֵּה':

יִתְמוּ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וְיִשְׁעִים עוֹד אֵינָם ב

בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת ה' הַלְלוּ יְ-ה:

(תהילים מזמור קד, פסוקים א-יח, לג-לה)

עוד לא תמו כל פלאיך

מילים: יורם טהרלב

לחן: רמי קליינשטיין

אֲרָצֵנוּ הַקְּסִינֹתוּת, אֲרָצֵנוּ הַיִּפְה

מִוֹלְדֵת בְּלֵי כְּתֻנֶת, מִוֹלְדֵת יַחְפָּה

קְבִלֵנִי אֶל שִׁירֶיךָ, כְּלָה יִפְהִייה

פְּתַחֵי לִי שַׁעֲרֶיךָ אֲבֹא בְּסֵ אֹזְרָה יֵה.

בְּצֵל עֲצֵי הַחַרְשׁ, הַרְחַק מֵאוֹר חֲמָה

יַחֲדוּ נֶפֶשׁ פֵּה שֹׁרֵשׁ אֶל לֵב הָאֲדָמָה

אֶל מַעֲנִינֹת הָאֵרֶץ, אֶל בְּאֵרוֹת הַתַּס

מִוֹלְדֵת לְלֹא תֵאָר וְצוּעֵנִי יְתוּס.

עוד לא תמו כל פלאיך

עוד האמר לו שט

עוד לבי מפה עם ליל

ולוחש לו בלאט:

את לי את האחת

את לי את, אם ונת

את לי את הפעט

הפעט שנתר.

נביאה בגדינו את ריח הפפרים

בפעמון לבנו וכו העדרים,

ישנה דממה רועת

וקרו אור יפה,

ולאורה נפסעה בגלל יחפה.

עוד לא תמו כל פלאיך...

אל בורות המים

מילים ולחן: נעמי שמר

רץ אֶהְבֵּתִי
 נִתְּנָה לִי יָל בְּשִׁיץ
 וּבִסְעֶרֶת הַחֹל הַנוֹרָאָה
 רץ אֶהְבֵּתִי
 בְּנִתָּה לִי עִיר וּבֵית
 הִיא חַיִּי, וְהִיא
 מוֹתִי מִדֵּי שְׁעָה
 אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם...

שֵׁם הַתְּאֵנָה
 וְשֵׁם שְׂתִילֵי הָעֵזִת
 וּפְרִיחַת הַרְפְּזוֹנִים הַמְּפֹלָאָה
 שֵׁם אֶהְבֵּתִי
 הַשִּׁיכּוּרָה וְלֹא מִיָּן
 אֶת עֵינַיִךְ תַּעֲלֵם לְאֵט לְאֵט
 אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם...

מֵאֶהְבֵּתִי
 הֶלְכְּתִי אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם
 בְּדַרְכֵי מַדְבָּר
 בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה
 מֵאֶהְבֵּתִי
 שְׂכַחְתִּי עִיר וּבֵית
 וּבַעֲבוּתֶיךָ -
 בְּנֵהִיָּה פְרוּעָה -

אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם, אֶל בּוֹרוֹת הַמַּיִם
 אֶל הַמַּעְיָן אֲשֶׁר פּוֹעֵס בְּהַר
 שֵׁם אֶהְבֵּתִי תִמְצָא עֲדָיו
 מִי מְבוּעַ
 מִי תְהוֹס
 וּמִי נֶהָר

קוראת: תפילת האילן [תרגום דידי מנוסי]/
המנון שמירת הטבע של מוזמביק

אֲנִי הַמְּסִיק בְּקֶרֶה אֶת בֵּיתְךָ
 וְאֲנִי אֲבוּקָה בְּלִילוֹת חֲשֵׁכָה.
 אֲנִי הוּא הַצֵּל בְּיוֹם קִיץ לֹוֹהֵט
 וְאֲנִי הַמְּשַׁעַן לְיוֹשֵׁי הַצֹּעֵד.
 וְאֲנִי הַמּוֹנִיב אֶת הַפְּרִי הַמְּבַחֵר
 לְמַעַן תִּתְּנֶנּוּ אֶת גְּרוֹנְךָ הַבָּחַר
 וּבְצִאֲתֶךָ לְפָרְגָס מְשֻׁפָּחָה מְחֻכָּה
 אֲנִי חֵץ וְקֹשֶׁת וְאֲנִי הַחֲכָה.
 כִּי אֲנִי הַקּוֹרֶה שְׁהַקִּימָה בְּקִתָּה
 וְאֲנִי הַשְּׁלַחַן וְאֲנִי הַמּוֹטָה
 וְאֲנִי הַסֶּף וְאֲנִי הַמְּשַׁקּוֹף
 וְאֲנִי הַיְדִידִית שְׁהַפְּכָה לְמִנוּף
 וְאֲנִי הַגִּלְגַּל וְאֲנִי הַקְּרוֹן
 וְאֲנִי הָאָרוֹן לְמַסַּע אַחֲרוֹן.

מְשׁוּם כֶּךָ, אֲדוֹנֵי הָעוֹבֵר וְהַשָּׁב,
 אֶל תִּפְגַּע בִּי לְשׂוֹא,
 אֶל תִּפְגַּע בִּי לְשׂוֹא!

אָבִינוּ שְׁשַׁמֵּי־מַיִם,

בִּנְהָ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם -

וּמְכוֹנֵי מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל.

רָצָה ה' אֲרָצָה

וְהִשְׁפִּיעַ עָלֶיהָ מָטוֹב חֲסִדָּה.

תּוֹ טַל לְבָרָכָה

וְנִשְׁמֵי רָצוֹן הוֹרֵד בְּעֵתָם

לְבוֹיֹת הַרֵי יִשְׂרָאֵל וְעַמְּקֵיהֶן

וְלִהְשָׁקוֹת בְּהֵם כֹּל צֶמַח וְעֵץ.

וַיְטִיעוּת אֱלֹהִים

אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ נוֹטְעִים לְפָנֶיהָ הַיּוֹם

הַעֲמֵץ שֶׁרָשִׁיחָם וְגִדְל פְּאֻחֵם

לְמַעַן יִפְרְחוּ לְרָצוֹן

בְּתוֹךְ שָׂאֵר עַצֵּי יִשְׂרָאֵל

לְבָרָכָה וּלְתַפְאֻרָה.

וְחִזַּק יָדֶי כָּל אַחֲיוֹנֵינוּ

הַעֲמִלִים בְּעֲבוֹדַת אֲדַמַּת הַקֹּדֶשׁ

וּבְהַפְרַחַת שְׂמֵחָתָהּ.

בְּרָךְ ה' חֵילֵם

וּפְעַל יָדָם תִּרְצָה.

הַשְּׂקִיפָה מִמַּעֲוֹן קְדֻשָּׁה מִן הַשָּׁמַיִם

וּבְרָךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל

וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָנוּ

כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ.

וּתְפִילַת הַנוֹטְעִים /

הֶרֶב בּוֹ צִיּוֹן חַי עֲזִיזָאֵל

שַׁעַר שְׁלִישִׁי

אַחֲרִיּוֹת

כי תבואו אל הארץ

מילים: מן המקורות
לחן: עממי תימני

כי תבואו אל הארץ
ויטעוכם כל עץ תחלה
ונתו העץ פריו
והארץ יבולה.

עת לנטע אילנות,
עת לנטע ולבנות.

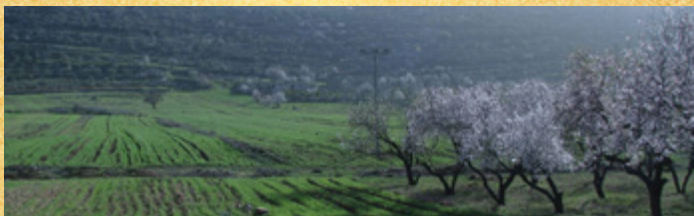
ובנייתם חרבות עולם
שמימות תקוממו
וחיותם על-אדמתכם
לבטח ולעולם.

עת לנטע אילנות,
עת לנטע אילנות,
עת לנטע ולבנות

עת לנטע אילנות,
עת לנטע אילנות,
עת לנטע ולבנות.

וישבתם איש תחת נקנו
ותחת תאנתו,
והייתם כעץ שתול
על-פלגי-מים

עת לנטע אילנות,

מנחה:

ט"ו בשבט מזכיר לנו לקחת אחריות.
אחריות על האדמה, על החי, על הצומח של ארץ ישראל;
אחריות זה על זה, על עצמנו, על קהילתנו ועל הגרים
בשכונתנו;
אחריות לחינוך ילדינו לאור ערכי הקיימות, לחיים של חיבור
ונתינה לטבע ולזולת.
נשתה כוס שלישית - לחיי הנטיעות שאנו מתחייבים
לטעת -
נטיעות העשייה לתיקון העולם.
לחיים!

שותים כוס שלישית - רובה אדום ומיעוטה לבן

קוראת:

חוני והזקן נוטע החרובים-
יום אחד היה [חוני המעגל] הולך בדרך, ראה איש שהיה
נוטע חרוב.
שאל אותו [חוני את האיש]: מתי העץ יניב פירות?
ענה לו [האיש]: לאחר שבעים שנה.
אמר לו [חוני]: וכי אתה בטוח שתחיה שבעים שנה?
אמר לו אותו אדם: אני באתי לעולם ומצאתי חרוב נטוע
מניב פירות.
כמו שאבותיי שתלו לי, כך אני שותל לצורך בניי.
(תלמוד בבלי, מסכת תענית דף כג, עמוד א)

כך הולכים השותלים

מילים: יצחק שנהר
לחן: ידידיה אדמון

כֶּה הוֹלְכִים הַשּׁוֹתְלִים:
רוֹ בְּלֵב וְאֵת בְּיָד,
מִן הָעֵיר וּמִן הַכֶּפֶר,
מִן הָעֵמֶק. מִן הָהָר -
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!

לְפָה בָּאתָם, הַשּׁוֹתְלִים?
נָה: בְּצִרְקָע וּבְצֹר,
וְגוֹמֹת סָבִיב נַחֲפֹר
בְּהָרִים וּבְמִישׁוֹר -
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!

מֶה יִהְיֶה פֹה, הַשּׁוֹתְלִים?
שְׁתִּיל יִבּוֹא בְּכָל גּוּמָה,
יַעַר עַד יִפְרֵשׂ צֵלוֹ,
עַל אֲרָצְנוּ עֲגוּמָה -
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!
בְּטִ"וּ בְּשִׁבְטִי!

קורא/ת:

"וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל"; אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל:
אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו: נשב ולא נטע, אלא הוּוּ זְהִירִים בְּנִטְיֵעות...
כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נוטעים לבניכם.
שלא יאמר אדם: אני זקן, כמה שנים אני חי, מה אני עומד ומתייגע לאחרים? למחר אני מת!
לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות, אלא כשם שמצא - עוד יוסיף ויטע, אפילו יהיה זקן.
(מדרש תנחומא, פרשת קדושים)

קורא/ת:

זכרתי ימים מקדם משנת תרס"ה, שזכיתי בחסד עליון יתברך שמו לעלות על אדמת הקודש ביפו. שיחרתי בראשונה את פני רבנו - הרב קוק זצ"ל. קיבלני בסבר פנים יפות כדרכו בקודש לכל אחד. שוחחנו בדברי תורה. אחרי תפילת מנחה גדולה, יצא רבנו כדרכו בקודש לשוח בשדה, לצמצם מחשבתי ואני התלוויתי איתו. בדרך קטפתי איזה עשב או פרח. הזדעזע רבנו ואמר לי בנחת, כי הוא נזהר מאוד לבלתי קטוף בלי תועלת, עשב או פרח שיכול לגדול או לצמוח, כי אין עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ואומר לו גדל. כל ציץ עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל הבריאה אומרת שירה".
(ר' אריה לוי, לחי רואי)

מלאו אסמינו בר

מילים: פנחס אלעד ולנדר

לחן: דוד זהבי

מְלֵאוּ אֶסְמֵינוּ בַּר וַיִּקְבְּנוּ יַיִן
בְּתֵינוּ הַיַּיִן, הַיַּיִן מְתִינוּקוֹת
וּבְהַמְתֵּנוּ פֹּרְחָה -

מָה עוֹד תִּבְקְשִׁי מֵאֲתָנוּ מְכוּרָה
וַאִיו, וַאִיו עֲדִיו?
מָה עוֹד תִּבְקְשִׁי מֵאֲתָנוּ מְכוּרָה
וַאִיו, וַאִיו עֲדִיו?

קוראת:

הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל אמר על נטיעת עצים בארץ:
"נטיעת עץ פרי בארץ ישראל, אין זו סתם פעולה חקלאית רגילה.
זו התדבקות במצוותיו של הקב"ה, שאף הוא התעסק במטע הארץ תחילה.
שנאמר [ויקרא רבה]: 'מתחילת ברייתו של העולם לא נתעסק הקב"ה אלא
במטע תחילה, שנאמר 'ויטע ה' אלוקים גן בעדן מקדם'" – אף אתם כשתכנסו
לארץ ישראל, לא תתעסקו אלא במטע תחילה".
מספרים שבחגיגת נטיעות במגדיאל התרגש הרב כל כך, עד שדמעות זלגו
מעיניו, ופניו היו אדומים כלפידי.
כשהגישו לו מעדר כדי שישתתף בנטיעות, סירב לקחת את המעדר וטיפל בגושי
האדמה בידיו.
הרב הסביר כי נטיעת עץ בארץ ישראל איננה פעולה חקלאית רגילה, אלא מעשה
קדוש. לכן אין להשתמש במעדר המפריד בין האדם לבין אדמת הקודש.

מנחה:

אמר יאנוש קורצ'אק, המחנך הגדול:
"הדואג לימים – זורע חיטים,
הדואג לשנים – נוטע עצים,
הדואג לדורות – מחנך אנשים"

נאכל מיני מזונות, מתוצרת הדגן, כצעד במסע של דאגה
לעתיד טוב יותר, למען הדורות הבאים.

ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, בורא מיני מזונות.

אוכלים עוגות ועוגיות

רבן יוחנן בן זכאי היה אומר: אם הייתה נטיעה בתוך ירך ויאמרו לך: הרי לך משיח
– בוא ונטע את הנטיעה ואחר-כך צא והקבילו. (אבות דרבי נתן, נוסח ב, לא)

ציפור אחוזת קסם אלזה

פֶּאֶשֶׁר הַגּוּיף הַכֹּהֵן
מֵט לְנִפְל
וְהוּא מְגַלֶּה חֲרָדָתוֹ מִפְּנֵי הַסִּי
לְנִשְׁמָה.
מִצְמִיחַ עֵץ הַשְּׂגִיחַ הַנִּמְוֶה
שֶׁאֵבֵק אֶכְלוּ
עֲלִים יִרְקָיִם פְּתָאִס.
כִּי מְרִיחַ הָאִוֹר יִפְרִיחַ
הַדּוֹר נֶאֱחָה
וְנִצְפְּרָתוֹ צִפּוֹר
אֲחֻזַּת קֶסֶם.

שער רביעי

התחדשות

מנחה:

ט"ו בשבט הינו חג של התחדשות:
התחדשות של הטבע, התחדשות אישית והתחדשות קהילתית.
שנה שניתן לנצלה לרענון השגרה, שנה המעניקה מרחב ליצירתיות
והזמנות לחדשנות.
נשתה כוס רביעית לחיינו!
לחיי כוחות היצירה והעשייה שלנו;
לחיי יכולתנו לתקן את העולם; לחיי שמחת החיים והכרת הטוב שלנו;
לחיי האהבות שלנו; לחיי המשפחה שלנו; לחיי החברים והקהילה שלנו;
לחיי הסביבה שבה אנו חיים; לחיי העץ והפרח שהם 'שלנו';

נרים כוס לחיי הדברים היקרים באמת בחיים שלנו.
לחיים!

שותים כוס יין רביעית כולה אדום

קוראת:

אילן אילן במה אבְרָכָךָ?
כְּשֶׁנִפְרָד רב נחמן מרב יצחק, אמר לו: תבְרַךְ אותי. אמר לו: אִמְשׁוּל לָךְ מְשַׁל, לָמָּה הַדְּבָר דוּמָה:
מְעַשָּׂה בְּאֵדָם שְׁהִיָּה הוֹלֵךְ בְּמַדְבָּר וְהִיָּה רֶעִב וְעֵיפָ וְצָמָא, וְהִנֵּה מְצָא אֵילָן שְׁפִירוֹתָיו מְתוּקִים,
וְצִלוֹ נָאֵה וְאִמַּת הַמַּיִם עוֹבְרַת תַּחְתָּיו. שְׂמַח הָאָדָם מְאֹד, יֵשֵׁב בְּצַל הָעֵץ אֲכַל מִפִּירוֹתָיו וְשָׂתָה מִמֵּימָיו.
כְּשֶׁרָצָה לְלַכֵּת אָמַר: אֵילָן אֵילָן בְּמָה אֲבָרְכָךָ?
הֵאֵם אֲבָרְכָךָ שְׁפִירוֹתָיו יִהְיוּ מְתוּקִים? הֲרִי פִירוֹתָיו מְתוּקִים! שְׁיִהְיֶה צִלְךָ נָאֵה? הֲרִי צִלְךָ נָאֵה!
שְׂתֵהא אִמַּת הַמַּיִם עוֹבְרַת תַּחְתָּיו? הֲרִי אִמַּת הַמַּיִם עוֹבְרַת תַּחְתָּיו!
אֵלָא יְהִי רְצוֹן שְׁכָל נְטִיעוֹת שְׁנוֹטְעִים מִמְּךָ יְהִיו כְּמוֹתָי!
אֵף אֲתָה בְּמָה אֲבָרְכָךָ? אִם בְּתוֹרָה – הֲרִי יֵשׁ לָךְ תוֹרָה, אִם בְּעֵשֶׂר – הֲרִי יֵשׁ לָךְ עֵשֶׂר, וְאִם בְּבָנִים – הֲרִי יֵשׁ לָךְ בְּנִים,
אֵלָא יְהִי רְצוֹן שְׁיִהְיוּ הַיְלָדִים שְׁלָךְ כְּמוֹתָי.
(תענית ה' ע"ב)

קוראת:

מתוך ראיון רדיו עם עזריה אלון:
עם חידוש ההתיישבות היהודית בשנות
השמונים של המאה העשרים עלה הצורך
במציאת תוכן חדש ליום הזה.

בט"ו בשבט בשנת תר"ן, 1890, יצא המורה
והסופר זאב יעבץ בראש תלמידיו מבית הספר
בזיכרון-יעקב לנטיעה חגיגית, וקבע בכך אופי
חדש לט"ו בשבט - חג נטיעת האילנות, ולא
סתם ראש השנה לאילן.

בשנת 1908 הכריזה הסתדרות המורים
והגננות באורח רשמי על ט"ו בשבט כחג
הנטיעות.

מאוחר יותר אימצה הקרן הקיימת את המועד
הזה, וכך אנחנו מכירים את ט"ו בשבט כיום
נטיעה, גם אם מקומות הנטיעה מרוחקים,
והרוב המכריע של ילדי בית הספר איננו יכול
כלל להגיע לנטיעה.

במבט לאחור אנחנו יכולים להאשים את
עצמנו, את הקרן הקיימת ואת מועצת
המורים בכך שט"ו בשבט לא נהיה "חג
לאילנות", ככתוב בשיר, אלא חג הנטיעות.

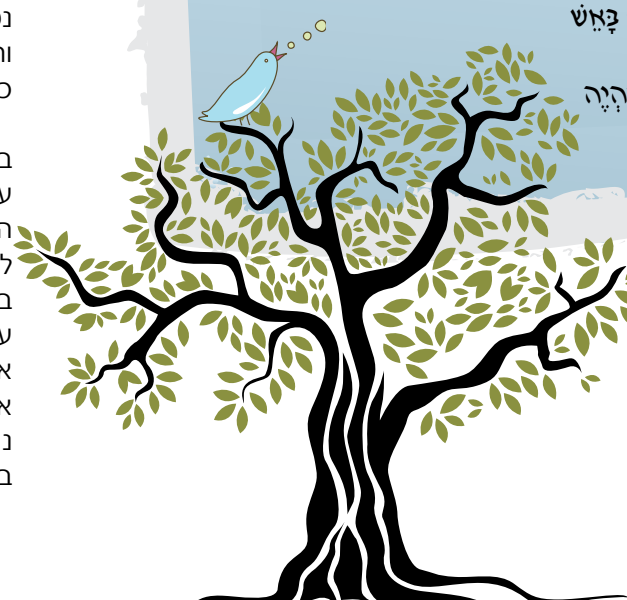
בואו ונחפש בכל הפרסומים והשירים מילה
על העתיד לקרות לשתיל לאחר שנטענו
אותו, ועל המחויבות שלנו לעץ לאחר שעזבנו
את אתר הנטיעות. אין זה מקרה כי בפולקלור
נוצר זלזול בטקסי הנטיעה, כאשר לעתים לא
בא בעקבותיהם יער, אלא טקס נטיעה חדש.

עץ השדה

מילים: נתן זך
לחן: שלום חנוך

כִּי הָאֵדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
כִּמּוֹ הָעֵץ הוּא צִמָּא לְמַיִם
כִּמּוֹ הָאֵדָם הוּא נִשְׁאָר צִמָּא
וְאֵינִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה
כִּמּוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה
אֶהְבֵּתִי וְגַם שְׂנֵאתִי
טַעַמְתִּי מֵיָה וּמֵעָה
קָבְרוּ אוֹתִי בְּחֻלְקָה שֶׁל עֵפֶר
וְעַר לִי מֵר לִי בִפֶּה
כִּמּוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה
כִּמּוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה

כִּי הָאֵדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
כִּמּוֹ הָאֵדָם גַּם הָעֵץ צוֹמֵחַ
כִּמּוֹ הָעֵץ הָאֵדָם נִגְדָע
וְאֵינִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה
כִּמּוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה
כִּי הָאֵדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
כִּמּוֹ הָעֵץ הוּא שׂוֹאֵף לְמַעַלָּה
כִּמּוֹ הָאֵדָם הוּא נִשְׂרָף בְּאֵשׁ
וְאֵינִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הֵייתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה
כִּמּוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה

קורא/ת:

דברי בן גוריון בכנסת בעת הבאת חוק גנים לאומיים לקריאה ראשונה בכנסת:
"עץ בן שבעים שנכרת - לא יוכל לבוא במקומו שום מבנה מועיל חדש. אין תמורה לעץ עתיק. המשמיד עץ כזה עוקר שורשי אדם. אין שום בניין או חשמל חשוב יותר מעץ איקליפטוס עבות, שקמה ישנה, חורש אלונים. הם שורשי האדם. בניין תוכל להקים כאן או שם, ולעץ בן מאה אין תמורה..."

ברוש

מילים: אהוד מנור
לחן: אריאל זילבר

וְאֲנִי רֵאִיתִי בְרוֹשׁ
שֶׁנֶּצֶב בְּתוֹךְ שָׂדֵה מוֹל פְּנֵי הַשָּׁמֶשׁ
בְּחִמְסָיו, בְּצַרְהָ
אֵל מוֹל פְּנֵי הַסַּעֲרָה.

עַל צֵדוֹ נָטָה הַבְּרוֹשׁ
לֹא נִשְׁבַּר אֶת צִמְרוֹתוֹ הַרְבִּיזוֹ עַד עֶשְׂב.
וְהִנֵּה מוֹל הַיָּם
קֶס הַבְּרוֹשׁ יָרַק וְרֶס.

הִנֵּה בְרוֹשׁ, לְבָדוֹ
מוֹל אֵשׁ וּמַיִם.
הִנֵּה בְרוֹשׁ, לְבָדוֹ
עַד הַשָּׁמַיִם.
בְּרוֹשׁ, לְבָדוֹ אֵיתוֹ.
לוֹ רַח נַחוּ וְאֶלְמַד
אֶת דְּרָכָו שֶׁל עֵץ אֶחָד.

וְאֲנִי כְמוֹ תִינוֹק
שֶׁנֶּשְׁבַּר וְלֹא יָכוֹל מוֹל פְּנֵי הַשָּׁמֶשׁ.
בְּחִמְסָיו, בְּצַרְהָ
אֵל מוֹל פְּנֵי הַסַּעֲרָה.

הִנֵּה בְרוֹשׁ, לְבָדוֹ...

מנחה:

נאמר במקורותינו :

"בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו: ראה מעשיי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם תקלקל אין מי שיתקן אחריך (קהלת רבה, ז). ט"ו בשבט של שנת השמיטה יכול להיות לנו ליום של קבלת החלטות לעניין זה – כיצד אנו לוקחים חלק בשמירה על אילנות ארצנו, הגשמיים והרוחניים? המיזם "שומרים על עצים" של יחידת פקיד היערות במשרד החקלאות הוא פרויקט ייחודי שנועד להטמיע בקרב הציבור הרחב בישראל את חשיבות ההגנה על העץ. "שמיטה ישראלית" הינה מיזם שנועד לקדם התנדבות ועשייה חיובית בשנת השבע. שני אלו הינם דוגמאות לעשייה חיובית הנגזרת ומתאימה לשנה חשובה זו. אז אם אהבת העם והארץ בלבכם – זה הזמן להצטרף למעגלי העשייה.
ט"ו בשבט שמח!

טבע עברי -

מתחברים למורשת,
פועלים לעתיד משותף

טבע עברי הינה עמותה המקדמת אחריות
סביבתית יהודית בישראל.

טבע עברי, המורכבת מדתיים וחילונים, אנשי רוח ומעש,
שואפת להרחיב את זהותנו כיהודים החיים בישראל כך
שתכלול גם את מחויבותנו לאורח חיים בר-קיימא.
הכנסו לאתר טבע עברי, הירשמו לעלון החודשי שלנו
והצטרפו ללימוד ולעשייה למען עתיד טוב יותר לנו
ולדורות הבאים.

עוד משהו

מיזם "שומרים על עצים"

כל אדם במדינת ישראל, צעיר כבוגר, יודע שפרחי הבר מוגנים, ולא יעלה בדעתו לפגוע בהם. כמו פרחי הבר, כך גם העצים – מוגנים וחשובים ביותר לקיום האדם והסביבה. לפיכך, מצאנו לנכון להעלות על נס את החינוך להגנה על העצים, לשימורם ולטיפול בהם הן במטרה להאריך את ימיהם, והן במטרה למנוע מהם פגיעה מגיזום חריף, השחתה או כריתה.

מטרות המיזם:

1. להפנות את תשומת הלב אל העצים, להכירם ולפתח את ההתבוננות בהם, שהרי הם היצורים החיים המופלאים ביותר בעולמנו.
2. ללמוד ולהבין את חשיבות העצים לקיום החיים ולאיכות הסביבה.
3. להכיר את ערכם ההיסטורי של העצים בארצנו.
4. לעודד לקיחת אחריות בטיפול בעצים ובשמירה עליהם.

מי יכול להשתתף במיזם?

למיזם מיועד לכל ארגון, קבוצה או אדם המודעים לחשיבות הרבה של החינוך להגנה על עצים, משלבים את הנושא בתכנית החינוכית שלהם ומעוניינים להובילו בתחומם. מרכז אחד וצוות מנחים יובילו מיזם. יחד הם יגבשו, יתכננו ויפעילו את פרטי תכנית המיזם בקהילה שבראשה הם עומדים.

אם ברצונכם להצטרף למיזם החינוכי "שומרים על העצים" – הצטרפו אלינו עוד היום!

לפרטים נוספים על המיזם ולהרשמה – היכנסו לאתר משרד החקלאות ופיתוח הכפר, אגף יער ואילנות – "שומרים על העצים": www.moag.gov.il/trees; או בדוא"ל trees@moag.gov.il; או בטלפון 03-9485816.

שיר סיום - לחיי העם הזה

מילים: חיים חפר

לחן: דובי אלצר

הָעַם הַזֶּה הַמְּפֹלֵג פֶּל הַשָּׁנָה
כִּפְצָד הוּא עָס כְּשֶׁהוּא מְרִיחַ סַכְנָה
אֵיךְ מִתְעוֹרָר הוּא מִנוֹרְבָּגֶה וְעַד צִילֵי
כִּי הוּא יוֹדֵעַ שׁ... אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי

אה...

לְחַיֵּי הָעַם הַזֶּה, הָעַם הַזֶּה

הָעַם הַזֶּה,

שֶׁכֶּפֶה טוֹב שֶׁהוּא כָּזֶה,

שֶׁהוּא כָּזֶה!

לְחַיֵּי הָעַם הַזֶּה

שֶׁכֶּפֶה טוֹב שֶׁהוּא כָּזֶה!

הָעַם הַזֶּה מְתִי נְחֹלֵץ הוּא לְעִזָּרָה
כְּשֶׁהוּא רוֹאֵה שֶׁיֵּשׁ אֶתְגָּר אוֹ יֵשׁ צָרָה
אֵין מְפִלְגָה אֵז, אֵין סִיעָה אֵז וְאֵין סַסְטוֹר
וּמִן הַיַּעַד לֹא תִזַּז אוֹתוֹ בְּטַרְכָּסוֹר!

אה...

לְחַיֵּי הָעַם הַזֶּה...

הָרִימוּ כּוֹס וְשִׁתּוּ נָא בְּלִי לְהַתְבַּיֵּשׁ
אֶל מֹל הַעֵר שְׁעַמַּד אֶל מֹל הָאֵשׁ
לְבַנֵּי תִימָן, לְבַנֵּי אֲלַגִּיר, לְבַנֵּי הַיּוּקִים -
לְבַנֵּי עַקִּיבָא וּלְבַנֵּי הַדִּיסְקוֹטְסִים

אה...

לְחַיֵּי הָעַם הַזֶּה...

הַשִּׁיר הַזֶּה נִכְתָּב לְפָנַי עֶשְׂרִים שָׁנָה
כְּשֶׁעוֹד הַכֵּל הָיָה תְּמִימִים פֶּה בְּפִדְיָה
הַיּוֹם יֵאָמְרוּ לָךְ תִּסְפָּר לְסַבְּתָא
וְהַלּוֹאֵי נְיוֹס יָבֹא נְשִׁיר זֹאת שׁוּב בְּצוֹמָא!

מגישים את המנה האחרונה של סעודת ט"ו בשבט - סלט פירות

A stylized illustration of a tree with a thick, brown trunk and branches. The leaves are in various shades of green, yellow, and orange, suggesting autumn. The tree is set against a white background on the left and a blue sky with white clouds on the right. The right side of the page features a vertical strip of a photograph showing a real tree with bare branches against a blue sky with white clouds. On the far right, there is a vertical strip of a light orange background with pink cherry blossoms.

תם ונשלם סדר ט"ו בשבט כתיקונו,
וכל המרבה לספר על ט"ו בשבט - הרי זה משובח!
ולפיכך הוספנו כאן שירים והפעלות.

חא שמח!

עושים
ט"ו בשבט

w.

העצים באזור מגוריי

מטרת הפעילות היא ליצור מפה של הסביבה הקרובה, גן או רחוב (אפשר גם של היישוב כולו), שבה מצוינים העצים ושמותיהם. הפעילות יכולה להיות חלק מלימוד הנושא "היישוב שלי" או כמיזם בפני עצמו.

גיל המשתתפים: 3 ואילך

מספר המשתתפים: מיזם קהילתי, לכן יכולים לקחת בו חלק משתתפים רבים

ציוד נדרש: מדריך לזיהוי עצים, מגדיר עצים, חוברת טיולים בעקבות עצים, מצלמה, כלי כתיבה, שלטים לכתיבת שם העץ

אזור הפעילות: היישוב שבו מתגוררים המשתתפים

משך הזמן: מומלץ להגדיר מראש את גבולות הזמן של הפעילות

תיאור הפעילות: המטרה היא ליצור מפה של הסביבה הקרובה, גן או רחוב (אפשר גם של היישוב כולו), שבה מצוינים העצים ושמותיהם. הפעילות יכולה להיות חלק מלימוד הנושא "היישוב שלי" או כמיזם בפני עצמו. מומלץ למצוא דרך להעלות את תמונת העצים למפה אינטרנטית, פעולה המתאפשרת בתכנת Google Earth, למשל באמצעות האתר www.panoramio.com.

את פעולת הפתיחה ניתן לערוך בחצר בית הספר, הגן, מבנה תנועת הנוער או בסמוך להם, ושם לנסות לזהות את העצים בשמותיהם באמצעות מדריכי העצים השונים. לאחר זיהוי עצי הסביבה הקרובה, יש לרשום את שמם על שלטים שייתלו על

העץ או ינעצו באדמה ליד הגזע כל זאת ללא גרימת נזק לעץ. אפשרות נוספת היא להטיל על כל משתתף לזהות את העצים בשמותיהם ברחוב מסוים שיוגדר על ידי מארגני האירוע. כמו כן, ניתן להמשיך ולחפש עצים נוספים כמו אלה שכבר זוהו ולהציב לידם שלט עם שמם.

חשוב לתעד את כל המהלכים, לפעול בשיתוף פעולה צמוד עם מחלקת הגינון ברשות ולהיעזר במומחה לזיהוי העצים (בכל רשות מקומית ניתן להסתייע במחלקת הגינון).

חוברת טיולים בעקבות עצים

לאחר שטיילנו ולמדנו על העצים השונים, נוכל לבחור כמה עצים מעניינים, מיוחדים או יפים (או מכל סיבה אחרת) ביישוב שלנו, וליצור חוברת טיולים אישית או קבוצתית.

גיל המשתתפים: 3 ואילך

מספר המשתתפים: לא מוגדר, תלוי בתכנית

ציוד נדרש: חוברת טיולים בעקבות עצים, מדריך לזיהוי עצים, מגדיר עצים או מדריך בהכנה עצמית, מצלמה, כלי כתיבה, סרט מדידה למדידת היקף העץ, כלים לאיסוף ולייבוש עלים, פירות או פרחים.

משך הפעילות: פעילות מתמשכת במהלך השנה

אזור הפעילות: גן עם עצים בכל מקום בארץ, רצוי בקרבת מקום המגורים של המשתתפים

תיאור הפעילות: לאחר שטיילנו ולמדנו על העצים השונים, אפשר לבחור כמה עצים מעניינים, מיוחדים או יפים (או מכל סיבה אחרת) ביישוב שלנו, וליצור חוברת טיולים אישית או קבוצתית. בחוברת כדאי לספר על העץ ועל תכונותיו המיוחדות; לתאר את האיברים המאפיינים אותו – גזע, עלים, צורה מיוחדת, פרחים או פירות; לציין מי מבקר אותו, איזה יצורים חיים בסביבתו והאם לעץ יש סיפור היסטורי.

כחלק מלימוד הנושא "היישוב שלי", נאתר עצים גדולים במיוחד וננסה להגדירם ולהתחקות אחר סיפורם. כך נוכל לגלות עצים שסיפורם מרתק, עצים בעלי ממדים גדולים, עצים נדירים ומיוחדים, עצים במיקום היסטורי משמעותי, עצים בקרבת אתרים המומלצים לביקור ועצים יפים במיוחד.

גיל המשתתפים: 3 ואילך. מתאים גם לתלמידי בית הספר היסודי במסגרת לימודי הגיאוגרפיה בכיתה ד בנושא "היישוב שלי"

מספר המשתתפים: עבודה אישית, קבוצתית או משפחתית

ציוד נדרש: מדריך לזיהוי עצים, מגדיר עצים, חוברת טיולים בעקבות עצים, מצלמה, כלי כתיבה, סרט מדידה למדידת היקף העץ, כלים לאיסוף ולייבוש עלים, פירות או פרחים, שלטים לכתיבת שם העצים

אזור הפעילות: יישוב המשתתפים

משך הזמן: לא מוגדר, תלוי בתכנית

תיאור הפעילות: כחלק מלימוד הנושא "היישוב שלי", נאתר עצים גדולים במיוחד וננסה להגדירם ולהתחקות אחר סיפורם. כך נוכל לגלות עצים שסיפורם מרתק, עצים בעלי ממדים גדולים, עצים נדירים ומיוחדים, עצים במיקום היסטורי משמעותי, עצים בקרבת אתרים המומלצים לביקור ועצים יפים במיוחד. את אירוע פתיחת הנושא נערוך בחצר בית הספר, הגן, מבנה תנועת הנוער או בסמוך להם, וננסה להעריך כמה עצים במקום ומה גודלם. דוגמה לפעילות ראשונית: חלוקת המשתתפים לקבוצות. כל קבוצה תצויד בכלים קטנים ובמצלמה. המטרה היא לאסוף כמה שיותר דוגמאות לעלים שונים מכל העצים שבאזור או תמונות שלהם. ננסה לזהות את העצים באמצעות המדריכים השונים. לאחר מכן נבקש מהילדים ומהורים לאתר ברחבי היישוב עצים מעניינים, לנסות לזהותם ולחקור את ההיסטוריה שלהם. כל אחד מהילדים יבקר את העץ עם בני משפחתו. אפשר לפנות להורים ולבקש מהם לחפש עצים מילדותם, אם גדלו באותו יישוב, או להעלות זיכרונות מעצי ילדותם ביישוב אחר ולחפש עץ מאותו סוג ביישוב הנוכחי; לדוגמה, אם זוכרים הורים מילדותם עץ תות, נחפש ביישוב שבו אנו גרים עץ תות, נלמד על תכונותיו המיוחדות של העץ ועל שימושיו המיוחדים. ניתן להרחיב באמצעות מדריכי העצים השונים. כך נוכל להתחבר ליישוב שלנו גם דרך העצים. במהלך הפעילות מומלץ לצלם ולתעד ככל האפשר ולספר סיפורים הקשורים לעץ ולמקום, למשל תחת הכותרת: "אם העץ היה מדבר, מה היה מספר על החוויות בחייו?"

לומדים
ט"ו בשבט

לימוד א' - 'כי האדם עץ השדה' - לימוד ופעילות בטבע

כתבה: עינט קרמר

כי האדם עץ השדה

מילים: נתן זך

לחן: שלום חנוך

כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה	כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
כְּמוֹ הָעֵץ הוּא צֶמַח לְמַיִם	כְּמוֹ הָאָדָם גַּם הָעֵץ צוֹמֵחַ
כְּמוֹ הָאָדָם הוּא נִשְׁאָר צֶמַח	כְּמוֹ הָעֵץ הָאָדָם נִגְדָע
וְאֲנִי לֹא יוֹדֵעַ	וְאֲנִי לֹא יוֹדֵעַ
אֵיפֹה הָיִיתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה	אֵיפֹה הָיִיתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה	כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה
אֶהְבֵּתִי וְגַם שְׂגֵאתִי	כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה
טָעַמְתִּי מֵזֶה וּמִזֶּה	כְּמוֹ הָעֵץ הוּא שׂוֹמֵחַ לְמַעַלְהָ
קָבְרוּ אוֹתִי בְּחֶלְקָהּ שֶׁל עֵפֶר	כְּמוֹ הָאָדָם הוּא נִשְׂרָף בְּאֵשׁ
וַיֵּר לי מַר לִי בָפֶה	וְאֲנִי לֹא יוֹדֵעַ
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה	אֵיפֹה הָיִיתִי וְאֵיפֹה אֶהְיֶה
כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה	כְּמוֹ עֵץ הַשָּׂדֶה

סוג פעילות: פעילות בחוץ (חורשה, גן, יער וכד'), לימוד מטקסטים, יצירה
קהל יעד: בוגר, מעורב
זמן: שעתיים
עזרים: מילות השיר 'כי האדם עץ השדה', צימוקים, שקדים, משרוקיות, נספח דפי מקורות, דפים, כלי כתיבה וצבעי מים, מטפחות לקשירת העיניים (לא חובה).

נושא הפעילות: פעילות במרחב המתמקדת בקשר בין האדם והעץ לרבדי השונים.

מטרות הפעילות:

- ללמוד לחוות את הטבע באמצעות שימוש בחושים שונים (ראייה, מישוש, טעם וכו'), תוך התמקדות בנושא האילנות.
- להתמודד עם תפיסות העולם של הלומדים וללמוד עליהן מתוך לימוד טקסטים יהודיים המשווים את האדם לעץ - הגדרת שורשים רוחניים, ענפי פעילות ופירות אישיים.

שלב א - פתיחה - במליאה:

- הקבוצה תאזין לשיר 'כי האדם עץ השדה' ותדון בנקודות השוואה שמציג המשורר בין האדם לעץ.
- סבב בין המשתתפים, שבו הם יציעו תכונות נוספות המשותפות לאדם ולאילן.
- המנחה יציג את מהלך הלימוד, שבו יבחן הקשר האישי שלנו אל האילנות בדרכים שונות, על מנת שנוכל לנסח לנו את משפט 'כי האדם עץ השדה' הפרטי שלנו, ולברר מהו עיקרו של ט"ו בשבט עבורנו.

שלב ב - תרגילי חושים - בזוגות:

אפשרות א - 'תרגיל המצלמה' - חוש הראייה :

המשתתפים יתחלקו לזוגות וישוטטו במרחב ובכל תור אחד מבני הזוג מתפקד כ'מצלמה' והשני כצלם. ה'מצלמה' עוצם את עיניו והצלם מוביל אותו. כאשר מבחין ה'צלם' בתמונת טבע ראויה ל'צילום' הוא מכוון את ה'מצלמה' היטב (כולל ראיית זום - הרמת יד ימין של ה'מצלמה' וראייה רחבה - הרמת יד שמאל של ה'מצלמה') ו'מצלם' את התמונה באמצעות שתי לחיצות על כף ידו של ה'מצלמה': בלחיצה הראשונה פוקח ה'מצלמה' את עיניו ובשנייה עוצם אותן שוב. לאחר ש'צילמו' חמש תמונות, ה'מצלמה' פוקח את עיניו ובשנייה עוצם אותן שוב. לאחר ש'צילמו' חמש תמונות, ה'מצלמה' פוקח את עיניו ומנסה לשחזר את המסלול שנעשה בטבע על ידי התמונות החקוקות בזיכרונו. התרגיל יבוצע פעמיים כשבכל פעם ה'צלם' וה'מצלמה' מחליפים תפקידים. בבחירת התמונות ה'מצולמות' יש למקד את החניכים שהתמונות יהיו קשורות לעצים (החל ממראה החורשה כולה, וכלה בתמונת בליטה מעניינת על אחד הענפים).

אפשרות ב - "מסע תחושתי" - חוש המישוש :

המשתתפים מתחלקים לזוגות, וכל אחד בתורו עוצם עיניים ומובל לטיול על ידי בן זוגו, שעניו פקוחות. המשתתף שעניו פקוחות עוצר בדרך בשלוש נקודות שבהן הוא נותן לחבר שעניו עצמות למשש את העץ הצמוד אליו. לאחר מכן פוקח המובל את עיניו ומנסה לשחזר את המסלול שעבר עם חברו, באמצעות מישוש העצים סביבו.

אפשרות ג - 'יומן מסע' - מגוון חושים (תרגיל בבודדים לקהל בוגר):

כל משתתף הולך לבדו לפינה אחרת במרחב כשהוא מצויד במשקוקית (להתריע מפני סכנה), בשקית ובה חמישה שקדים וחמישה צימוקים (צידה לדרך) ובדף ועט (יומן מסע). המשתתף בוחר עץ ומבלה לידו כ-15 דקות. בזמן זה עליו להתבונן בעץ, למשש אותו, להריח את גזעו ואת עליו וכו'. על המשתתף לתעד את מראה עיניו, משמע אוזניו, התחושות העולות בו וכד' ב'יומן המסע' שאיתו.

שלב ג - במליאה:

- א. פתיחה - המנחה מחלק לכל משתתף צימוק בודד ומנחה את הקבוצה כיצד לאכול אותו באמצעות הפעלה א-ר-ו-כ-ה המפעילה את כל החושים ומאפשרת למשתתפים להתרכז באמת במרקם הצימוק, בריחו, בטעמו, וליהנות ממנו הנאה שלמה.
- ב. המנחה עורך סבב שבו המשתתפים מספרים על התרשמותם משני התרגילים (תרגיל הפתיחה ואכילת הצימוק).
- ג. המנחה מסביר את חשיבות המגע הבלתי אמצעי עם הטבע ואת מושג ה'חוויה' (חוויה = חי+הוויה - לחיות את ההוויה). ניתן לסכם בקריאה משותפת של דברי הסופר מילן קונדרה:

מדוע נעלמה ההנאה שבאיטיות? היכן הם הולכי הבטל מימים עברו? היכן הם אותם גיבורים משוטטים של שירי העם, אותם בטלנים שנדדו לאיטם מטחנת רוח אחת לרעותה ולנו תחת כיפת השמים? האם נעלמו יחד עם שבילי הכפרים, יחד עם כרי הדשא וקרחות היער, יחד עם הטבע?
פתגם צ'כי מגדיר את בטלתם המתוקה באמצעות מטאפורה: הם מתבוננים בחלונותיו של האל הטוב. מי שמתבונן בחלונותיו של האל הטוב אינו יודע שעמום; הוא מאושר.
(מילן קונדרה, מתוך 'ההנאה שבאיטיות', 2005)

שלב ד - בקבוצות קטנות:

- א. כל קבוצה מקבלת דף של מקורות הדנים ביחס בין האדם ובין העץ (הדף מופיע בסוף היחידה). המשתתפים קוראים את המקורות ודנים בנקודות המופיעות בדף.
- ב. כל קבוצה משרטטת על דף דמות אדם-עץ ומגדירה את שורשיו, גזעו, ענפיו ופירותיו לפי מסקנות הדיון שערכה קודם.

שלב ה- סיכום:

אפשרות א - ביחידים :

כל משתתף מקבל נייר וצבעי מים ומצייר לעצמו את משמעות המשפט 'כי האדם עץ השדה' לגביו.

אפשרות ב - במליאה:

- א. כל קבוצה בונה דמות אדם-עץ מחומרים שונים (קופסאות, תמונות מעיתונים, מכסים, תבניות ביצים, חלקי עץ שנשרו וכו').
- ב. כל קבוצה מציגה את הדמות שיצרה ומסבירה את מרכיביה.
- ג. המנחה מסכם - חוויו את הקשר בינינו ובין העץ הן ברמת החושים והן ברמה המחשבתית. שתי רמות שלא נגענו בהן הן הרמה המעשית והרגשית. בשלב הזה ניתן להתמקד ברמה המעשית - לנטוע עצים, לעשב סביב עץ, להשקות שתילים.

'כי האדם עץ השדה' – דף מקורות:

עיינו במקורות הבאים וערכו דיון בעקבות השאלות המצורפות למקורות. בתום הדיון שרטטו את דמות האדם-עץ שעלתה מתשובותיכם לשאלות (עזרה - התמקדו בשורשים, בגזע, בענפים ובפירות).

משול האדם בהיוולדו לעולם התחתון, לעץ עבות שתול על פלגי מים, המכה שורשים חזקים למטה וענפיו פרושים כלפי מעלה.
אף הנשמה כך: שורשה חצוב מתחת לכיסא כבודו של השם יתברך, אבל למעלה בשמים יש לה רק שורש ואילו למטה היא עושה גם ענפים ומתפצלים ממנה אורות הקודש לאין שיעור. (אליעזר שטיינמן, באר חסידות)

- איזה 'דמות עץ' מצייר הקטע? היכן נמצאים שורשיו? היכן פירותיו?
- מהם השורשים הרחניים שלכם? כיצד הם משפיעים על העשייה הענפה שלכם?

לכל עשב ואילן יש מלאך בשמים המכה בו ואומר לו: גדל!
ואם כורתים אותם פוגעים בכוח שלמעלה המצווה להם לגדול.
והשוו חכמים את יציאת נשמתו של האדם לכריתת העץ,
שאמרו בפרקי דרבי אליעזר: 'בשעה שכורתים אילן שעושה פירות, קולו יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע'. וכן בשעה שהנשמה יוצאת מן הגוף. אם כן שווים הם, לפי שבשעה שכורתים העץ נפסק אותו הכוח שהיה אומר לו: גדל! וזהו 'כי האדם עץ השדה'. (רבי יעקב כולי, מעם לועז)

- במה מושווים כאן האילן והאדם ?
- מדוע לדעתכם מודגש כאן כי האילן שבו מדובר הוא אילן שעושה פירות?
- מהם פירותיו של האדם? מהם פירותיכם שלכם ?

לימוד ב' - שורשים - דורשים קהילה

כתבה: עינט קרמר

עץ הזית 2002 / אגי משעול

תקעו אותו בין שלושת עצי קוקוס
על מצע אדמדם של טוף מההום סנטר
באמצע צומת שהפך בין לילה
לכוכב.

נהגים הממהרים לביתם
יכולים אולי לראות אותו מבעד לשני
כדי חרס
נוטים על צדם
אבל אין להם זמן לספור המפתל
העולה מגזעו
או צמרתו הגזומה בהומור של קבלנים

ואין הם יכולים לנחש את שורשיו
המגששים נבוכים
באדמה הזרה,
לופתים עוד כמו צידה לדרך -
אדמת-אם שדבקה במ.
בהמולת החישוף.
זיתיו המושטים לאין דורש משחירים
את פני
ושום ורדים ננסיים לא יסיחו את לבי
מן הבושה.

סוג פעילות: לימוד מטקסטים, יצירה (רשות)
קהל יעד: קהילות, נוער ומבוגרים
זמן: שעה וחצי

עזרים: דפי מקורות, דפי ציור, כלי כתיבה וחומרי יצירה.
נושא הפעילות: לימוד בנושא השורשים והשורשיות על רקע השפעתה
של התרבות הגלובלית על חיינו המנתקת ומטשטשת את שורשינו.
מטרות הפעילות:

- היכרות עם מורכבותו של המושג 'שורשים' בחברה המושפעת מהתרבות הגלובלית.
- לימוד על משמעותם של השורשים לחיינו כיום וכיצד ניתן לשמר אותם באופן מעשי.

שלב א - פתיחה - במליאה:

קריאה משותפת של השיר 'עץ הזית 2002'.

לדיון במליאה:

- איזה משפט בשיר דיבר אליכם במיוחד? מדוע?
- מדוע לדעתכם שמו את עץ הזית בכיכר?
- איזו תופעה מציג השיר?
- מדוע אגי משעול מרגישה בושה?

שלב ב - לימוד בחברותות - לימוד בקבוצות קטנות של דף המקורות העוסק במשמעות השורשיות בחיינו.

תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפים ובעלים ובפירות המפוארים, - אלא בשורשיו, שהם מחוזקים במקום אשר הרוחות והסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות. העץ איננו דואג בזמן שהסערות תופסות אותו, מנענעות אותו כופפות אותו, - הוא לא נע ולא זע ממקומו, וכל זמן שהוא לא נעקר ממקומו, היה תהיה לו תקומה! ועל כן נמצא שהאילן לא הפסיד כלום, ואדרבא - החליף כוח במאבק. כן הוא האדם. כל זמן שהוא נצמד לשורשיו הרחניים - שום רוח לא תעקור אותו ממקומו. ונהפוך הוא, הסערות תעוררנה את כוח ההתחדשות. (רבי שמשון רפאל הירש, במעגלי שנה)

לדין:

איזו השוואה מציג הקטע בין האדם לעץ? מהם השורשים? מהם הענפים והפירות? מהם שורשיכם הרחניים הנוטעים אתכם ל'קרקע העולם'? ממה הם ניזונים? נסו לחפש דוגמה מהחיים שבה הסערות עוררו דווקא 'רוח התחדשות'. מה היה תפקיד השורשים בדוגמה?

הוא [רבי אלעזר בן עזריה] הִיא אֹמֵר, כֹּל שֶׁחֲכָמָתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מְעֻטִין, וְהָרִים בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֲכָמָתוֹ, לָמָּה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפָיו מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בְּאוֹת וּבְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר (שם), וְהִיא כְּעֵץ שֶׁתּוֹל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֵא חֶם, וְהִיא עֲלֵהוּ רַעַן, וּבְשָׁנָה בְּצֶרֶת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמַּיֵשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי:

לדין:

מהם השורשים המחברים את האדם למקומו על פי דברי מסכת אבות? במה תפיסה זו שונה מזו של הקטע הקודם? מהם לדעתכם הכוחות המאפשרים להיאחז במקום שבו יש סערות חזקות במיוחד?

יצירה בחברותות:

נסו לצייר את ה'עץ שלכם' - במה אתם נטועים? מהם השורשים שלכם? מהו הגזע, מהם הענפים, מהם הפירות? מה תפקיד הקהילה בעץ? היעזרו בפירוט הבא:

שורשים - מוסתרים באדמה, משם זורמים מזונות ומים לכל חלקי העץ, אם הם עמוקים ורחבים הם יוצרים יציבות ויכולת עמידה ברוחות סערה.

גזע - זהו עמוד השדרה של העץ. לעתים משתרג לרוחב (זית) ולעיתים כמו תורן לגובה (ברוש), הגזע מתפצל לענפים (עץ פלורליסטי).

נוף - זוהי חזותו החיצונית של העץ המורכבת מענפים ומעלים. העלים מקבלים את השמש והאוויר ומייצרים מהם מזון נוסף. הנוף אחראי לתהליך הפוטוסינתזה.

פרי - ייתכן וייעודו של הפרי הוא להזין עוברים ושבים. הפרי נושא סגולת המשכיותו של העץ, ומכאן הקשר בין המילים - פרי, הפריה ופריון.

שלב ג - אסיף במליאה

כל חברותא מציגה את ה'עץ' המבטא אותה.
כל חברותא מציגה את התובנות העיקריות שעלו במהלך הלימוד לגבי מושג השורשים.

לדיון משותף:

מהי חשיבות מושג השורשים בחברה בת קיימא לדעתכם? האם אתם פועלים בכיוונים אלה בחייכם? כיצד? מה עלינו לעשות כדי לשמר את שורשינו?

שלב ד - סיכום:

קריאה משותפת של שירה של לאה גולדברג:

עצי זית / לאה גולדברג

מכסיפים באורו הצונן של הסהר. עמוד, מה גדושה השלווה. זו אפוא השיבה הטובה! הקשב, הקשב למשב	הרוח בנוף הזיתים. איזו צמיחה ענווה! התשמע? הם אומרים עכשיו דברים נבונים ופשוטים	עמדו בניסיון השרב ובאו בסוד הסער - וכנצח ניצבו במורד הגבעה מול הכפר שחרב
---	--	---

שרים
ט"ו בשבט

אמא אדמה

מילים: יענקליה רוטבליט
לחן: מיקי גבריאלוב

היא תביט אלי טובה וחכמה
כמו בבו השב הביתה מן הדרך
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה.

היא תגיד - "אתה עייף מן המסע
אל תפחד אני חובשת את פעעידך"
היא תיקח אותי אליה כשאקרא
בשמה

אמא אדמה

היא תביט אלי טובה וחכמה
היא שקטה כל כך וכמו תמיד סולחת
תחבק אותי אליה בנשימה חמה
אמא אדמה

בשיר

"שהשמש תעבור עלי"
פונה הפזמונאי אל הטבע.
על איזה צורך עונה הפנייה אל
הטבע? האם הדובר מצא את
אשר חפש?

רק תפילה אשא...

האם אמצא את כל היופי
האהבה הגושנה
אשר היתה שם כשעזבתי
עת אהבתי פעם ראשונה
אסיף

מילים: איתמר פרת לחן: נעמי שמר

אסוף את המעשים
את המילים והאותות
כמו יבול ברכה כבד משאת.
אסוף את הפריחה
אשר גמלה לזיכרונות
של קיץ שחלף בטרם עת.

אסוף את כל מראות פניה היפים
כמו את הפרי ואת הבר.
האדמה היא אפורה מתחת לשלפים
ואין לה עוד לתת לך דבר.
ואין יותר גבעול חולם על שיבולתו
ואין יותר נדרי ואסרי
רק הבטחת הרוח כי הגשם בעיתו
עוד יחונן את עפרה בתום תשרי.

שהשמש תעבור עלי

מילים: יורם טהרלב
לחן: חנו יובל

ישנם ימים ללא מרגוע
בם לא אמצא לי נחמה
ומכרחה אני לנגוע
בעשבים, באדמה
לפסוע באותה הדרך
בתוך פריחת הכרכובים
ולהיות כל כך אחרת
ולפרוח ערב הגשמים.

רק תפילה אשא
הוי אלי, אלי
שהשמש תעבור עלי
ותראה לי שוב את משעולי
הוי אלי, אלי
רק תפילה אשא
שהשמש תעבור עלי
ותיקח אותי אל המסע.

ואם אשוב אל זאת הארץ
ואם אפסע שוב בדרכים
האם כקדם יכירוני
האנשים והפרחים.

ללכת שבי אחריך

מילים: אהוד מנור

לחן: נורית הירש

להיוולד כל בוקר מחדש,
עם כל מילת פרידה למות מעט,
ולהביא אל העולם עוד בן ובת
בארץ של חלב, מרור ודבש.

ללכת שבי אחריך,

לנשום את השמש הצורב,
לחלוס אותם מול שמיך,
לכאוב אותך ושוב להתאהב.

לשאת חלוס מבטן, מדורות,
לשאול באביביך נחמה,
לחיות על פני ובתוכי האדמה
הנוראה והיפה הזאת.

ללכת שבי אחריך...

עם ערב הז קולנו יעלה,
מבוקר-יום אלינו הוא יבוא
ופדיונו יראה עד בוא ערבו,
מתי סוכת שלום עלינו תגלה.

ללכת שבי אחריך...

השיר על הארץ

מילים: יהושע סובול

לחן: יוני רכטר

בואו נשיר את השיר המטורף של הארץ
בואו נשיר את השיר הצהוב של החול
יחפניים מתהלכים לארכה ולרוחבה של הארץ
ועושים איתה אהבה, אנשים פורקי עול.

איפה הארץ ההיא, שקראו לה קטנטונת?

איפה אותה אהבה מגולגלת בחול?

אנרכיסטים הולכים בדרכים, לעורם רק כותנת

ובוערת אש בראשם ששורפת הכל!

תנו לשוב אל אותה הפינה הנדחת

איפה אותם החיים עם שמחת הפשטות

תנו לי מילים עזובות, מנגינה נשכחת,

להוציא מבין הקוצים קרעים של ילדות.

תנו לשיר את השיר החולה, הקודח,

פיאהב וזרוק אמיתי בלי זהות וזכויות

תנו לי לחזור בדרכים החולות אהבה לירח,

שוב לחזור וללכת יחף על שברי זכויות.

תנו לי לשוב אל אותה הפינה הנדחת...

בואו נשיר את השיר המטורף של הארץ

בואו נשיר את השיר הצהוב של החול

יחפניים מתהלכים לאורכה ולרוחבה של הארץ

ועושים איתה אהבה אנשים פורקי עול.

אל ארצי רחל

לא שרתי לך, ארצי,
ולא פארתי שמך
בעלילות גבורה,
בשלל קרבות;
רק עץ - ידני נטעו
חופי ירדן שוקטים.
רק שביל - כבשו רגלי
על פני שדות.
אכן דלה מאוד -
ידעתי זאת, האס,
אכן דלה מאוד
מנחת בתך;
רק קול תרועת הגיל
ביום יגה האור,
רק בכי במסתרים
עלי עונייך

תבואת השגעון

מספר רבי נחמן מברסלב ומוזדפס בספר "כוכבי אור" על המשל מהתבואה:
פעם אחת אמר המלך לאהובו, השני למלך: באשר אני חוזה בכוכבים, רואה אני שכל
התבואה שתגדל בשנה זאת - מי שיאכל ממנה יהיה נעשה משוגע. אם כן נטכס עצה.
ענה לו (השני למלך): שעל כן יכינו לעצמם תבואה, שלא יצטרכו לאכול מתבואה הג'ל.
וענה לו המלך: אם כן כשאנחנו לבד לא נהיה משוגעים, וכל העולם יהיה משוגע, אז
יהיה להפך, שאנחנו נהיה המשוגעים!
על כן בוודאי נצטרך גם כן לאכול מהתבואה.
אבל נסמן סימן על מצחינו שנדע על כל פנים שאנחנו משוגעים.
שאם אהיה מסתכל על מצחך וכן כשתסתכל על מצחי - נדע מהסימן שאנחנו משוגעים.

אילו "שיגעונות" קיימים
היום בעולם? האם אנחנו בוחרים
לאכול מהתבואה המשוגעת,
או שומרים על עצמנו מחוץ
לשיגעונות?

סיפור זה קיים גם בגרסה
ערבית ויהודית. בגרסאות אלו, המלך
בוחר לאכול מן המזון הקלוקל הגורם לשיגעון.
נראה כי פתרון ה"סימן על המצח" הוא פתרון
יהודי- חסידי. אילו "סימנים על המצח" מציעה
התרבות היהודית? האם שנת השמיטה
יכולה להוות סימן כזה?

מודה אני

מילים ולחן: מאיר אריאל

מודה אני

לפניך ולך

על כל החסד והאמת והטובה והרעה והטובה

שעשית עמדי

ועם ביתי

ועם קרובי וידידי ועם בני עמי

ועם ארצי, ועם כל העולם והאדם

אשר בראת.

בלאט, חרש חרש

אט אט, טופפות

עמידות עמידות לקראתנו,

ואת מחייכת אלי מתוך השינה.

יהיה לנו טוב, טוב מטוב, טוב מאוד,

זה מתחיל כבר בבוקר בבוקר

את צוחקת אלי

מתוך מתוך השינה.

ואילו פינו

מילים: מתוך תפילת שבת

לחן: שלמה גרוניך

ואילו פינו מלא שירה כים

ולשונו רינה כהמון גליו

ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע

ועינינו מאירות כשמש וכירח

וידינו פרושות כנשרי שמיים

ורגליו קלות כאיילות

אין אנחנו מספיקים להודות לפניך

ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו

ולברך את שמך מלכנו

על אחת מאלף אלפי אלפים

וריבי רבבות פעמים הטובות

ניסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו.

עֲבָדִי זָמַן עֲבָדִי עֲבָדִים הֵם

עֲבָד ה' הוּא לְבַד חֲפָשִׁי.

עַל כֵּן בְּבִשְׁשׁ כָּל אֲנוּשׁ חֲלָקוֹ / 'חֲלָקִי הִי' אֲמַרְהָ נְפָשִׁי.

(וריה"ל)

שנת השמיטה מציעה לנו

להרפות לרגע ממירוץ החיים ולהיזכר

בדברים החשובים לנו באמת.

מהם הדברים שאליהם אתם מרגישים

משועבדים? כיצד ניתן "להיענות" להזמנה

של השמיטה בהקשר זה, להרפות את

כבלי השעבוד, ולהתחבר למה שטוב

וחשוב?

ים השיבולים

מילים: יצחק קינן
לחן: חיים אגמון

ים השיבולים שמשכיב
על גליו לשוט יצא הרוח.
אלף חיוכים אלי שלח האביב,
שמש חביבה יצאה לשוח.
על המיתרים המפיקים צלילי זהב,
הם המזמרים אל מול התכלת.
אלף מלאכים השרים שלום לסתיו,
נושקים ומלטפים פצעי שלכת.

לה לה לה...

גם האהבות באור נפלא,
שוב פורחות כולן בשדות הזמר,
אלף חיוכים שלוחים אלייך, ילדה
זר שירים קטף לך משורר.
יש אומרים: "נפלא הוא ריחן של אהבות".
יש אומרים: "אורן הוא ים של זיו".
אלף ציפורים לקולך שיר מזמרות,
יפית כה ילדתי מן האביב.

לה לה לה...

ים השיבולים, אלף חיוכים, אלף מלאכים.

צהלת החיים הראשונה הפוגשת את האדם בהקיצו משנתו ומוצא
הוא לפניו עולם מלא וחדש בכל מלאו וטובו, היא מרימה את אור השכל
הפנימי... ומתעלה הרוח... והאדם ברגש תודתו מודה הוא על האמת ומקיים
את עומק אמיתתה של ההכרה הרוחנית, ומעיד על כל אור החיים שהוא
נובע כולו מפעיין הטוב... (הרב קוק, מתוך סידור "עולת ראייה")

במילה העברית "תודה" יש כפל
לשון. כיצד מאפשרת "הודאה"
את ה"הודיה"?

מה מעניקה לאדם ההתבוננות על העולם
כפי שהוא, מזווית ראייה שאינה יצרנית
אלא מודה על הקיים?

שיר למעלות תהילים קכא

אשא עיני אל-ההרים, מאין יבוא עזרי
עזרי, מעם ה', עושה שמים וארץ.
אל ייתן למוט גלגל, אל ינוס שומרך.
הנה לא ינוס ולא יישן שומר ישראל.
ה' ישמרך ה' צלך על-יד ימינך.
יופם השמש לא יככה וירח בלילה,
ה' ישמרך מכל רע, ישמור את נפשך
ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם

שיר המעלות

תהילים קכו

שיר המעלות, בשוב ה'
את שיבת ציון
היינו כחולמים.
אז ימלא שחוק פינו
ולשונו רינה,
אז יאמרו בגויים
הגדיל ה' לעשות עם אלה.
הגדיל ה' לעשות עמנו
היינו שמחים.
שובה ה' את שביתנו
כאפיקים בנגב.
הזורעים בדמעה
ברינה יקצורו.
הלוך ילך ובכה
נושא משך הזרע,
בוא יבוא ברינה,
נושא אלומותיו

לא נעצור

מילים: יורם טהרלב
לחן: נורית הירש

לנו קוראים המרחקים
הפתוחים הארוכים
ההרים, העמקים
לא נעצור.
זו הריצה שאין לה סוף
אין לה בית אין לה חוף
לא להגיע רק לשאוף
לא לעצור.
ארץ גדולה ורבה
אין לנו בה רגע מנוח
לנו קורא המרחב
האופק הבהיר.
ארץ גדולה ורבה
ועל גבה אלף שנותיה
לנו קורא המרחב

לבנו עוד צעיר.
אין לנו רגע לחלום
לא בלילה לא ביום
רק לנוע ולנשום
לא לעצור.
באפלה, בסערה,
גם בטוב וגם ברע
אם התחלנו אין ברירה
לא נעצור.
ארץ גדולה ורבה...
לא יעצרנו הכאב
לא הלהט הצורב
כל עוד פועם בנו הלב
לא נעצור.
ארץ גדולה ורבה...

מאגר
פעילויות
לט"ו בשבט

הכנת יצירה מהטבע

- לאסוף עלים, גבעולים, איצטרובלים, בלוטים ולהרכיב מזה יצירה אישית/קבוצתית על בד גדול פרוס/ מובייל טבע
- הכנת מנדלות מגרעינים/זרעים/קטניות

סיור צמחי בר ומרפא

- לעשות סיור מסביב לאזור שבו אתם נמצאים כרגע- כמעט בכל מקום תמצאו צמחי בר למאכל, נסו לזהות אותם, לטעום אותם.
- הכנת חביתת ירק עם הסרפד שקטפתם זה עתה.
- הכנת תה צמחים מצמחי מרפא המצויים בחוץ - לבנדר/רוזמרין.
- הכנת שקית ריחנית מצמחי המרפא הריחניים. (גם פה לבנדר ורוזמרין הכי מצויים אך שווה לחפש עוד ועוד

בואו נגדל מירקות

- נסו לחשוב מה אתם רוצים לנסות לגדל על אדן החלון בכיתה/בקהילה/ בבית והכל מירקות נגישים שיש לכם בבית או במכולת הסמוכה.
- ראש סלרי יצמיח לכם עלים רעננים ושורשים. (אפשר גם בכוס מים וגם לשתול באדמה).
  - ראש גזר יצמיח מחדש עלים אם יהיה בשכבת מים דקים.
  - חצי עגבניה תנבט במידה ותכסו אותה באדמה כאשר הזרעים כלפי מעלה ותנדאגו שהאדמה תשאר לחה.
  - זרעי הפלפל הנמצאים בתוכו יכולים לנבוט ולהגיע עד שיח שלם
  - גרעין אבוקדו או בטטה שקועים עד החצי במים יכולים להצמיח לכם שיח מבלבל שיקשט את הסביבה.
  - שן שום אחת שתתמינו באדמה תהפוך לראש שום שלם

זיתים כבושים מעשה ידכם

עצי זית מלאים כעת בפרי, מסיק זיתים זוהי חוויה מיוחדת והכנת צנצנת זיתים כבושים תשאיר לכם טעם של עוד.

מתכון:

- מלאו את הצינצנת זיתים (ניתן לחרוץ אותם לפני) הוסיפו-
4 כפות שמן זית
1 לימון
4 שיני שום קלופות
2 כפות מלח
- איטמו עם מעט שמן זית וסגרו את המכסה.
- הזיתים יהיו מוכנים לאכילה כעבור 6 שבועות. בתאבון!

ראש דשא מבקבוק!

מה תצטרכו?

- בקבוק פלסטיק בכל גודל.
  - דבק מספריים
  - עיניים ואביזרים להדביק על הבקבוק, בדים מכל סוג שהוא שאתם רוצים למחזר. זה המקום לגזור, ולהדביק לראש דשא צעיר, חולצה, פפיון.
  - אדמה וזרעי דשא/קטניות מכל הסוגים (עדשים, שעועית, חמוס וכו') שיגרמו למגוון צמיחות מעניינות.
  - אז שורה תחתונה-
- גזרו את הבקבוק במרכזו, הדביקו וקשטו כרצונכם, הוסיפו אדמה וזרעים/קטניות ודאגו שהאדמה תשאל לחה.

רוצים לשמוע עוד על העשייה שלנו?

קישורים לפייסבוק: www.facebook.com/kaiamutivrit

לאינסטגרם: www.instagram.com/bar.kaima

לאתר של טבע-עברי בר קיימא: www.tevaivri.org.il

למרכז למידה מקוון חינוכי - www.tevaivri.org.il/learning-center

כִּי בְשִׂמְחָה תֵצְאוּ, וּבְשָׁלוֹם
תִּזְבְּלוּ; הַהָרִים וְהַגְּבָעוֹת,
יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה,
וְכָל-עֵצֵי הַשָּׂדֶה, יִמְחֵאוּ-כָף.

(ישעיהו נה יב)

כתיבה: ישראל גלון, עינט קרמר • צילומים: ישראל גלון • עריכה: עינט קרמר
עריכה לשונית: שירה מרמורשטיין • עריכה גרפית: עידית נבו
עדכון עריכה: הילה הויזמן • הפקה: משרד החקלאות ופיתוח הכפר

לשימוש פנימי בלבד! © כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם